

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра української літератури**

Оксана Тиховська

«ФОЛЬКЛОР СВІТУ»

Методичний посібник

(для студентів бакалаврату спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література)

Ужгород-2023

Пропонований навчально-методичний посібник містить лекції з курсу «Фольклор світу» і розрахований на студентів-філологів та вчителів-словесників.

Рецензент: Івашків Василь Михайлович, доктор філологічних наук, професор

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету
Ужгородського національного університету
Протокол №4 від 23 листопада 2023 року

© Тиховська О.М., 2023 р.
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 р.

Зміст

1. Вступ.....	4
2. Критерії оцінювання.....	5
3. Плани практичних занять.....	6
4. Конспект лекції.....	11
5. Структура навчальної дисципліни.....	44
6. Самостійна робота.....	45
7. Індивідуальні завдання.....	47
8. Рекомендовані джерела інформації.....	48
9. Перелік питань до заліку.....	55

Вступ

Мета курсу «Фольклор світу» – вивчити міфологічну та фольклорну спадщини народів Азії, Америки, Європи та Африки, уміти виявляти їх специфіку в різних жанрах (міфах, казках, легендах, піснях, ритуалах тощо); набути вмінь аналізувати твори світового фольклору, зіставляти їх жанрові особливості; навчитися проводити типологічні паралелі між зразками світового фольклору та українською народнопоетичною творчістю.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя (ЗК2).
- Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК3).
- Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях (ЗК7).
- Здатність демонструвати навички використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК8).
- Здатність до формування в здобувачів освіти ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків (ФК1).
- Здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їхньої культури (ФК6).
- Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації цілей освітнього процесу в закладах середньої освіти, фахової передвищої освіти (ПК7).
- Здатність управляти інформацією; здатність працювати самостійно; готовність здійснювати перевірку процесів збору, аналізу й систематизації інформації на основі різних її джерел (спеціалізованої літератури, ЗМІ, перспективного наукового, творчого досвіду тощо) (ПК10).

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми вивчення навчальної дисципліни «Фольклор світу» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями	ПРН 5

спеціальності.	
<i>Здатний</i> цінувати різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва.	PH11
<i>Застосовує</i> різні види аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції й новаторство, зв'язок твору з фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної та світової культури.	PH16
<i>Уміє</i> працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.	PH17

Очікувані результати навчання	Шифр PH
<i>Уміє оперувати</i> термінами міф, легенда, ритуал, космогонія, етноспецифіка, мандрівні сюжети, обрядовість, світогляд.	PH 5
<i>Здатний</i> цінувати різноманіття народних звичаїв, традицій, сюжетів народної прози різних народів Європи, Азії, Америки, Африки, Австралії та вміє проводити типологічні паралелі між різними культурними традиціями.	PH11
<i>Застосовує</i> різні види аналізу фольклорних творів, визначає їх жанрово-стильову своєрідність, місце в культурній спадщині того чи іншого народу, розмежовує поширені й маловідомі сюжети (властиві фольклорній традиції лише одного етносу), зв'язок фольклорного твору з міфологією, релігією, філософією, літературою, значення для національної та світової культури.	PH16
<i>Уміє</i> працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими) під час пошуку науково-критичної літератури, текстів міфів, легенд, казок тощо, знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукові праці з фольклористики та етнології, використовуючи комп'ютерні технології.	PH17

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та демонстрування результатів навчання із дисципліни «**Фольклор світу**»: залік, модульна контрольна, усне опитування на практичних заняттях, письмові роботи, робота з текстами фольклорних творів, підготовка презентацій.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	50	100
7	7	7	7	7	7	8		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	50	100
7	7	7	7	7	7	8		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	7	50	7	50
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Міфологія та фольклор Давньої Індії. Вивчення індійських міфів, легенд та казок в ЗЗСО

1. Становлення індійської культури та міфології.
2. Основні боги індійського пантеону та міфи про створення світу Брахмою, міфи про Пурушу.
3. Міфи про втілення бога Вішну.
4. Міфи про Ману, потоп та чотири доби у розвитку людства (4 юги).
5. Міфи та легенди про бога Ганешу («Слоноголовий Ганеша»).
6. Оповіді про сколочування океану та напій безсмертя.

7. Міф про появу смерті (Яма і Ямі).
8. Міфи про бога Індру та його боротьбу з асурами.
9. Індійські казки «Золота риба», «Три царевичі», «Дурний брахман», «Змарнілий чоловік».
10. Легенди Давньої Індії: «Савітрі й Сатъяван», «Хлопчик Місячний Сміх», «Перстень царя Душ'янти», «Цар і чародій», «Ганга сходить на землю», «Могутній Гаруда».

Тема 2. Шумеро-аккадська міфологія та фольклор

1. Становлення шумеро-аккадської міфології.
2. Головні боги та їх протистояння, анунаки та ігиги. Міфи про птаха Анзу.
3. Антропогенічні міфи шумерів.
4. Міфи про світові катастрофи та потоп.
5. Міфи та легенди про бога Енліля.
6. Міфи про Мардука та його перемогу над богинею Тіамат.
7. Міфи про богиню Іштар та її подорож у царство мертвих. Ініціація богині
8. Легенди про пригоди Гільгамеша.

Тема 3. Фольклор та міфологія Стародавнього Єгипту. Вивчення єгипетських міфів та казок в ЗЗСО.

1. Специфіка єгипетської культури та фольклору.
2. Тотемічні уявлення єгиптян.
3. Космогонічні та антропогенічні міфи єгиптян.
4. Міфи про подорожі бога Ра небом та його боротьбу зі змієм Апопом. Око бога Ра. Богиня Хатор.
5. Міфи про Осіріса, Ісіду, Сета та Гора.
6. Уявлення єгиптян про потойбічне життя.
7. Казки Єгипту.

Тема 4 Фольклор та міфологія стародавнього Китаю

1. Уявлення про китайську культуру та міфологію.
2. Космогонічні міфи китайців (Інь та Янь, Паньгу), притча про Хундуня.
3. Міфи про богиню Нюйву (про створення людей, про порятунок світу після світової катастрофи).
4. Уявлення про богиню Нюйву як покровительку шлюбу та сім'ї.
5. Легенди давніх китайців про потоп (діти Фусі і Нюйва, їх батько і бог грози Лейгун).
6. Легенди про драконів.
7. Легенди про Стрільця І.
8. Китайські казки (сюжети, тематичні групи). Казка «Про доброго і благородного Шуня, який став великим правителем», «Світова гора Куньлунь».

Тема 5. Фольклор та міфологія Японії

1. Боги-камі у фольклорі Японії.
2. Міфи про створення світу, Ідзанаі та Ідзанакі.
3. Міфи про подорож Ідзанакі у світ мертвих.
4. Міфи про богиню Аматерасу.
5. Міфи про бога Сусаноо.
6. Етіологічні міфи японців.
7. Легенди про О-куніносі.
8. Легенди про походження японських імператорів, символи їх влади.
9. Образи духів у фольклорі японців (Кірін, Баку, тенгу).
10. Легенди про гору Фудзі.
11. Казки японців («Журавка», «Момотару», «Кагуя-хіме – діва місячного сяйва», «Каті-каті яма – гора трісь-трісь», «Сніговиця», «Портрет дружини-красуні»).

Тема 6. Фольклор та міфологія народів Центральної та Північної Америки

1. Міфологічні уявлення корінних народів Центральної та Північної Америки:
 - А) Міфологія ольмеків.
 - Б) Міфологія індіанців майя.
 - В) Міфологія тольтеків.
 - Г) Міфологія ацтеків.
 - Д) Міфологія індіанців Північної Америки.
 - Е) Тотемічні уявлення індіанців Північної Америки.
2. Міфи про створення світу індіанців Центральної та Північної Америки.
3. Міфи про створення людини.
4. Казкова проза індіанців Центральної та Північної Америки.
5. Основні мотиви легенд індіанців Центральної та Північної Америки.
6. Ритуали жертвоприношення.
7. Родина та господарська обрядовість індіанців Центральної та Північної Америки. Ритуал ініціації.

Тема 7. Фольклор та міфологія народів Південної Америки

1. Міфи про появу ірокезів.
2. Міфи та казки інків. Бог Віракоча та його сини: міф про створення світу.
3. Легенда про створення світу мексиканського племені лакандонів.
4. Міфи племені варао.
5. Міфи племені йамана.

Тема 8. Фольклор та міфологія скандинавів. Вивчення скандинавських міфів та легенд в ЗЗСО

1. Становлення міфології давніх скандинавів та германців. Теогонічні міфи та легенди (про Одіна, Тора, Локі, Фрейю...). Міфи про валькірій та вальгалу.
2. Міфи про дітей Локкі.
3. Міфи про Бальдра та Рагнарьок.

4. Божества давньо-германського, скандинавського пантеону та уявлення про Всесвіт (Одін, Тор, Локі).
5. Міфи та легенди скандинавів: «Створення сіту», «Як Одін втратив око», «Намісто Фрігг», «Золоте волосся Сів», «Чудодійні дари», «Суперечка цвергів», «Подорож Тора в країну йотунів», «Змагання з йотунами».
6. Культурні давніх германців.
7. Ельфи, гноми, тролі, кобольди, нікс, велетні у легендах та повір'ях скандинавів.
8. Обряди та ритуали скандинавів.

Тема 9. Німецький фольклор

1. Казки братів Грімм, їх тематика та образна система. «Рапунцель», «Три прялі», «Гензель і Гретель», «Пані Метелиця», «Король Дроздобород», «Три пір'їни». Вивчення казок братів Грімм у школі.
2. Німецькі прислів'я та приказки.
3. Німецькі легенди «Фауст», «Щуролов», «Лорелея», «Лоенгрін», сюжет, основні мотиви, система персонажів.

Тема 10. Фольклор та міфологія кельтів та англійців. Вивчення англійських легенд в ЗЗСО

1. Специфіка міфології кельтів.
2. Анімістичні вірування кельтів.
3. Міфи про головних кельтських богів Епона, Луга, Дагда, Цернунна.
4. Легенди про битву Луга.
5. Легенди про Кухуліна.
6. Легенди про мудрого Фінна.
7. Легенди про пригоди Пуйла, ірландська легенда «Королівство».
8. Легенди про короля Артура і лицарів круглого стола. «Утер та Ігрейна», «Меч у камені», «Правління короля Артура», «Ланселот і Гвіневера», «Ланселот і Ілієна».
9. Легенди про пошуки Святого Грааля.

Тема 11. Фольклор та міфологія Давньої Греції. Вивчення міфів Давньої Греції в ЗЗСО

1. Пантеон давньогрецьких богів. Образи богині-Матері і бога землі в давньогрецькій міфології.
2. Міфи про богинь Гею, Афродіту, Артеміду, Гестію, Деметру.
3. Образ бога землі і його наступники. Крон і титани як втілення стихії «низу». Гермес як бог доріг. Тріада Аїд-Посейдон-Зевс.
4. Героїчні міфи стародавньої Греції. Геракл як архаїчний герой. Подвиги Геракла: немейський лев, лернейська гідра, керинейська лань, ерімантський кабан, скотне подвір'я Авгія, стімфалійські птахи, критський бик, коні Діомеда, пояс Іпполіти, корови Геріона, яблука Гесперід, кербер (цербер).
5. Прометей, Орфей, Тезей та ін. Сказання про троянську війну.

6. Епос «Одіссея»: сюжет, структура, персонажі, зв'язок з мотивами чарівної казки.

Тема 12. Фольклор та міфологія народів Римської імперії

1. Міфологічні уявлення давніх римлян, культ предків, анімізм, духи природи та «домашні» духи.
2. Специфіка формування пантеону римських богів. Образи богів (Венера, Церера, Флора, Фауна, Фавн, Діана, Феронія, Нептун, Меркурій...).
3. Міфи про Януса, Юпітера, Юнону, Міневу, Марса.
4. Міфи про Ромула, Рема, викрадення сабінянок.
5. Міфи про богиню Весту та весталок.
6. Міфи про Енея.
7. Святкування давніх римлян (Сатурналії, Флоралії та інші).
8. Поховальна обрядовість давніх римлян.

Тема 13. Давньоіранський фольклор та міфологія. Вивчення арабських казок в ЗЗСО

1. Становлення та специфіка давньоіранської міфології.
2. Міфи іранців про створення світу (протистояння Ахурамазди та Анхра-Майнью) та перших людей.
3. Уявлення іранців про три віки життя людства, трьох Спасителів та гріхопадіння людей.
4. Божества давньоіранського пантеону.
5. «Авеста»: структура та зміст.
6. Арабські казки (збірка «Краса у розумі: арабські казки у записах Агатангела Кримського»), специфіка сюжетів та поетика.

Тема 14. Фольклор та міфологія народів Африки, Австралії та Океанії

1. Світоглядні системи народів Африки. Тотемізм, анімізм, ритуальні маски, ритуальні танці.
2. Уявлення африканських народів про богів та демонів.
3. Космогонічні міфи африканських племен.
4. Антропогенічні міфи африканських племен.
5. Міфи про втрату людьми безсмертя.
6. Міфи та легенди африканських племен.
7. Казки та легенди народів Австралії та Океанії.
8. Образи тварин, духів та богів у фольклорі народів Австралії.
9. Космогонічні та антропогенічні міфи племен Австралії та Океанії.

4. Конспект лекції на тему:

«Фольклор та міфологія індіанців Центральної та Північної Америки»

1. Міфологічні уявлення корінних народів Центральної та Північної Америки:
 - А) Міфологія ольмеків
 - Б) Міфологія індіанців майя
 - В) Міфологія тольтеків
 - Г) Міфологія ацтеків
 - Д) Міфологія індіанців Північної Америки.
 - Е) Тотемічні уявлення індіанців Північної Америки
2. Міфи про створення світу індіанців Центральної та Північної Америки.
3. Міфи про створення людини.
4. Казкова проза індіанців Центральної та Північної Америки.
5. Основні мотиви легенд індіанців Центральної та Північної Америки.
6. Ритуали жертвоприношення.
7. Родинна та господарська обрядовість індіанців Центральної та Північної Америки. Ритуал ініціації.

1. Міфологічні уявлення корінних народів Центральної та Північної Америки

До іспанського завоювання в XVI ст. територія майбутньої Латинської Америки була заселена багатьма індіанськими племенами. Археологія датує початок цивілізації в прадавній Центральній Америці III—II тис. до н. е. Корінними мешканцями Центральної Америки були ольмеки (15-4 століття до н.е), сапотеки (2 ст. до н.е -10 ст н.е.), майя (3-10 ст. н.е.), тольтеки (7-12 ст. н.е) та ацтеки (13-16 ст. н.е.). Вони створили дуже розвинуту культуру. Загалом, Центральна Америка була заселена великою кількістю різних племен, але міфологія американських індіанців є досить цілісним утворенням. Важливе місце у їх системі ритуалів займав обряд жертвоприношення.

Міфологія ольмеків

У XV—IV ст. до н. е. виникли перші держави на території Америки. Найрозвинутішою з них була держава народу **ольмеків**, про яку відомо не багато. Особливим було ставлення ольмеків до гір. Ольмеки вірили, що всі індіанські племена виникли в глибоких печерах. І тому **вівтарі** ольмеків, на котрих приносилися жертви богам, були побудовані у вигляді скелі з печерою, біля входу до якої сидить статуя божества.

Ольмеки створили цілком нову систему міфів і вірувань, у якій верховним

божеством став **Ягуар**, а інші божества, котрим вони поклонялися, теж стали схожими на ягуарів. Образ ягуара не випадковий. **Ягуар** сприймався як заступник землеробів (переслідуючи травоядних тварин, ягуари проганяли їх з полів, і посіви таким чином зберігалися).

Перший із міфів індіанців центральної Америки, відомий нам, - це міф про **каймана**, покровителя їжі та вологи, а також міфи про **добрих духів** рослинності. Але вже сім тисяч років тому, коли народи цього регіону перейшли до осілого способу життя та освоїли вирощування маїсу, на зміну великому кайману прийшло інше верховне божество – **Богиня з косами**. Нам невідомо, як називали її прадавні американці, однак саме такий вигляд мають глиняні статуетки цього божества, які були знайдені під час розкопок. Богиня з косами уособлювала одночасно небо і землю, життя і смерть, тому деякі її зображення мали по дві голови. З її грудей, згідно з міфом, точилося небесне молоко – дощ. Від волі цього божества залежало процвітання всього рослинного і тваринного світу. Пізніше цей єдиний образ перетворився на кількох богинь: дівчини з чотирма косами, жінки та старої бабусі. Юність, зрілість і старість уособлюють періоди весняного цвітіння, плодоношення та зими. Богиню зображували у вигляді качки (володарка води), жаби (володарка землі), павука та ін. Її син, «товстий бог», виступав посередником між матір'ю та людьми, шанували ольмеки і **старого бога** — бога вогню, батька «товстого бога».

Найдавніші міфи та легенди **ольмеків** розповідали про виникнення вогню, походження людей та тварин.

Головний міф ольмеків називається «**Батько маїсу**» про бога-благодійника, який здобув для людей те, що зробило можливим осіле життя. Мова йде про головний продукт харчування ольмеків – маїс. **Пернатий змії Кетцалькоатль** із величезними зусиллями проникає в глиб гори й виносить товстеньке немовля, котре уособлює маїс, немовля отримує ім'я Товстий бог. **Товстий бог** – син богині з косами, він постійно дбає про людей, виступаючи посередником між ними і вищими божествами. Один з основних сюжетів міфології ольмеків — поширення маїсу (кукурудзи). У більшості міфів розповідається, як бог — благодійник людства — добуває зерна маїсу з гори, де вони були приховані.

Богом дощу та грому в ольмеків був **Косихо-Пітао**, його дуже шанували, він вважався благодійником людства, тому що в його віданні були всі культурні рослини. Однак у гніві він був несамовитий – це він насилав бурі, повені та посуху. Згідно з легендами, Косихо-Пітао живе в палаці на вершині гори, там де утворюються дощові хмари. У дворі в нього стоять чотири

глеки, в яких містяться дощі. Від цього бога залежали родючість землі, посухи, хвороби рослин і повені, врожай і добробут всього народу, тому йому часто приносили криваві жертви. Люди вірили, що згідно з його бажанням збираються хмари і починає падати дощ. Крім того, його вважали богом війни. Дружина бога грому уявлялася і доброю, і злою; вона то помагала людям, то карала їх.

Міфологія індіанців майя

Індіанці майя - творці давньої культури Центральної Америки, цивілізація яких виникла у 3 столітті до нашої ери. Майя дбайливо зберігали легенди і перекази, вели записи історичних подій. Майя створили тисячі книг – вони писали на папері, зробленому з кори фігового дерева. Однак збереглися лише чотири. Іспанські завойовники викоринили писемність майя.

Ще на початку першого тисячоліття нашої ери народ майя мешкав на півострові Юкатан, що вкритий вологими тропічними лісами. Майя створили власну процвітаючу державу, їхня міфологія, релігія і культура були надзвичайно складними. Однак у сьомому тисячолітті нашої ери завойовники-тольтеки завдали майя страшного удару, підкоривши їх своїй владі. Багато міст були повністю зруйновані, а частина народу втекла у віддалені місцевості, однак майя зберегли свою мову, традиції та вірування.

Культура майя і сьогодні викликає захоплення. Вони створили розвинуту писемність, чудовий живопис та скульптуру, а архітектура загублених у джунглях міст майя вважається найвищим досягненням зодчества корінних народів Америки. Чудові астрономи й математики, майя користувалися трьома різними календарями. В одному рік складався з 18 місяців, а в другому тиждень тривав тринадцять днів, але в цілому всі три календарі, створені жерцями майя, були навіть дещо точнішими, ніж той, яким ми користуємося сьогодні.

Тринадцять небес

Згідно з міфами майя, над землею розташовані тринадцять небес, а в її надрах — дев'ять підземних світів. Із тринадцятьма небесами пов'язаний тринадцятиденний тиждень священного календаря. У центрі Всесвіту, вірили височить світове дерево Сейба, яке пронизує своїми гілками всі шари небес. Його крона сягає неба, корінь – підземного царства, а люди живуть на рівні стовбура. Після смерті людини, душа або піднімається вгору, або опускається вниз вздовж Сейби. На верхівці цього дерева сидить божественний птах, як символ входу у небесне царство.

А на заході, сході, півночі та півдні від світового дерева, згідно з легендами майя, стоять іще чотири дерева - біле, чорне, червоне, жовте. Вони

підтримують небо. Червоне дерево на сході, біле на півночі, чорне на заході та жовте на півдні. На гілках дерев знаходилися чаки (боги дощу), павахтуни (боги вітру), бакаби (носії неба). Кожна трійця богів, які мешкають на деревах одного кольору, владарювала над певною порою року. У міфології майя чотири боги, які підтримують небо у чотирьох кутах Всесвіту, постають у вигляді **черепахи, ігуани, опосума та равлика**.

Велике значення в пантеоні майя мали молодий бог кукурудзи та небесний старець **Іцамна** — творець та володар світу, винахідник писемності та вогню, якого зображували з величезним носом у вигляді язика полум'я. Згідно з легендою, Іцамна є творцем світобудови, він створив землю, сонце, воду, вулкани і встановив обов'язки жерців. Він вважався покровителем урожаю. Дружиною Іцамни була Іш-чель (Райдуга) – покровителька ткацтва, медицини та дітонародження. Але найбільше шанували **Кукулькана** – бога вітру і подавача дощу, бога планети Венери і міфічного засновника царських династій майя. Образ цього божества, наділеного рисами людини, птаха та плазуна, був спільним для міфології індіанців. Інші племена Центральної Америки називали його **Кетцалькоатлем**. Його зображення зустрічаються мало не в кожному храмі майя. Вірогідно, дощі відігравали найважливішу роль у виживанні цього народу.

Священна книга майя «Пополь Вух» відображає специфіку міфологічного світогляду майя.. В першій частині розповідається про створення землі, тварин і перших людей. Друга частина присвячена походженням міфологічних героїв-близнюків Хунахпу та Ксбаланкве, а третя-розповідає про створення з кукурудзи чотирьох батьків- засновників правлячих династій, а також у ній дано перелік 14 поколінь їх нащадків до середини XVI ст. н. е.

НАЩАДКИ МАЙЯ – цінакантеки

Цінакантеки мають унікальну культуру, в якій нерозривно поєдналися їх минуле, чотири сторіччя іспанського панування та реалії сучасного життя. Вони вірять, що земля – це куб, що стоїть на плечах **Богів Чотирьох Кутів**. В центрі верхньої грані кубу знаходиться **Пуп землі** – невисокий пагорб землі, насипаний в церемоніальному центрі Цінакантан, де в своєму святилищі цінакантеки моляться і приносять жертви богам. Цінакантеки вірять, що Батько Сонце рухається навколо світу, а перед ним іде Ранкова Зоря, яка розчищає йому шлях. Опівдні Батько Сонце зупиняється, щоб подивитися, що роблять цінакантеки, а потім продовжує свій шлях. Тому більшість ритуалів цінакантеки проводять, дивлячись на схід, звідки з'являється сонце.

Гірські предки

Гори навкруги Цінакантану у легендах змальовуються як домівка далеких богів-предків, яким цінакантеки моляться та приносять в жертву чорних курчат, свічки, ароматичні речовини та ром. Цінакантеки уявляють цих богів-предків старими людьми, яких Боги Чотирьох Кутів навмисно створили, щоб слідкувати за вірою та культурою цінакантеків. На перший погляд, цінакантеки здаються ревними католиками, тому що в самому Цінакантані знаходиться кілька сотень хрестів та каплиць. Але незважаючи на те, що всі цінакантеки хрещені в католицьку віру, шар християнства поверх старіших вірувань майя є дуже тонким. Хрести біля печер та джерел вважаються засобами спілкування з Йахвалом Баламілом, могутнім володарем землі, якого треба вшанувати перед початком будь-якої роботи на землі. Каплиці цінакантеки сприймають як місця зустрічі з богами-предками.

Міфологія Тольтеків

Тольтеки були войовничим народом, у їх культурі важливе місце займав тотемізм. Зокрема, воїни мали звання, співзвучні з назвами тварин: Койот, Ягуар, Орел. Згідно з легендами, тольтеки нібито прийшли з північного міста Чікомозтока («місце семи печер») і вважали себе народом **Кетцалькоатля** — білого бородатого бога. Також його уявляли змієм, тіло якого було вкрите зеленим пір'ям. Він навчив свій народ усім ремеслам та мистецтвам — з-поміж тольтеків були талановиті скульптори, художники, майстри, які виготовляли вироби з дорогоцінного каміння, пір'я та металів, керамісти.

Існує легенда, що **Кетцалькоатль** посперечався з богом ночі **Тескатліпокою**, оскільки вони хотіли різних жертвоприношень. Тескатліпока любив людські жертвоприношення, а Кетцалькоатль не вимагав кривавих жертв, йому до вподоби були як жертвоприношення нефрит та метелики. Однак Кетцалькоатль програв у суперечці з Тескатліпокою, тому він спалив себе біля Мексиканської затоки і пертворився на планету Венеру. Однак Кетцалькоатль пообіцяв своєму народові повернутися в майбутньому. Цей міф пояснює віру ацтекського правителя Монтесуми II шістьмастами роками пізніше в те, що іспанські завойовники — нащадки Кетцалькоатля.

Індіанці центральномексиканського плато залишили нам письмові джерела кількох видів: десять «кодексів», або книжок малюнків, створених у до іспанські часи; близько тридцяти «кодексів», що є копіями XVI ст. з доіспанських «кодексів». Багато з цих книжок малюнків написані головним чином ідеограмами. Збереглися ще сотні томів, що написані мовою **науатль (мова ацтеків і тольтеків)** місцевими мешканцями за допомогою латинського алфавіту. Таким чином були збережені **поєми, пісні, хроніки та**

легенди, які вивчалися в ацтекських школах ще до іспанського завоювання. Деякі з них були збережені гуманними монахами, які записували зібрані відомості. Особливістю міфології народів Центральної Америки є невелика кількість міфів про створення світу. Міфів та легенд про різноманітні природні катастрофи значно більше. Найчастіше згадуються пожежа або повінь, рідше — холоднеча, темрява. Походження людей індіанці Центральної Америки відносять до часу створення світу або його відродження після глобальної катастрофи. Деякі міфи розповідають, що до цієї катастрофи на землі жили люди-тварини, частина яких перетворилася на птахів та тварин, а ті, що залишились, — на власне людей. Дуже поширений міф про те, що люди прийшли на землю з якихось місць, де вони перебували раніше — з неба чи з підземного світу.

Найбільш поширені сюжети легенд індіанців Центральної та Північної Америки — це виникнення культурних рослин, походження вогню та прісної води, походження смерті, скидання шкіри як умови безсмертя, походження світил.

Міфологія ацтеків

Ацтеки створили величезну імперію зі столицею на території сучасного міста Мехіко. З XIV по XV ст. ця імперія вважалася наймогутнішою на континенті. В ацтеків була багата міфологія, вони поклонялися багатьом богам. Вони вірили, що світом правлять чотири Тецкатліпоки, відповідно до чотирьох сторін світу. Головний — **Чорний**, який розпоряджався народженням і смертю людей. Люди його боялись, бо йому було відомо все про кожну людину. Він був ще богом нічного неба та вітру. Символізувала його священна тварина-ягуар. Протистояв йому **Білий Тецкатліпока** — **Кецалькоатль**, який був наполовину птах Кецаль, наполовину — змії. Кецалькоатля шанували як доброго бога світла. **Червоний Тецкатліпока** був **богом весни**. А **Блакитного** поважали та побоювалися, бо він був злим **богом сонця та богом війни**. Тонатіу — бог сонця і бог воїнів. Ацтеки уявляли його як юнака із червоним обличчям та вогняним волоссям, із сонячним диском за спиною. За легендами, він щоночі пропливає по підземному царству. Для того щоб не вмерти вночі в підземному царстві, щодня йому потрібна нова кров, яку він бере в полеглих у боях воїнів. **Уїцілопочтлі** перекладається як «**Колібрі півдня**». Це двійник бога сонця Тонатіу, бог ясного неба, полювання, війни та родючості. Два рази на рік ацтеки влаштовували свято на честь Уїцілопочтлі та пекли зображення бога з тіста та меду. Коли закінчувалися обряди, це зображення розламували на шматки та їли. Уїцілопочтлі зображували у вигляді колібрі, або чоловіка в

золотому шоломі у формі дзьоба колібрі. Цьому богові приносили людські жертви.

Уїцилопочтлі належав до числа верховних богів, яких налічувалося близько п'ятдесяти. Ацтеки вважали його богом сонця, війни, полювання, а також покровителем ацтекської знаті. В ацтекській столиці Теночтитлані Уїцилопочтлі шанували як покровителя міста. Жителі міста вірили, що на світанку він вступає в битву з темрявою, щоб сонце могло зійти. Сили бога потрібно постійно підтримувати, тому що не настане новий день. І тому рано-вранці приносилися жертви могутньому божеству, котре на деяких ацтекських зображеннях схоже на багаторуку бойову машину космічних прибульців. Часто його зображували у вигляді людини в шоломі, який має форму колібрі, зі щитом, прикрашеним кульками пташиного пуху. Колібрі та орел вважалися священними птахами цього бога.

Ацтеки були скоріше не єдиним народом, а групою племен, що розмовляли мовою нахуатль. Вони жили в Мексиканській долині із XII ст. н.е. Наймогутнішим із цих племен було плем'я мексіка, яке правило імперією ацтеків з міста, яке зараз зветься Мехіко, до приходу іспанських конкістадорів в 1519 р.

Плем'я нунсакл

Плем'я нунсакл також відоме як белла кула, колись жило в долині ріки Белла Кула в гористій місцевості канадської провінції Британська Колумбія. Зараз вони живуть в одному селищі на південному березі ріки Белла Кула. Верховним богом нунсаклів був **Алкунтам, який створив чотирьох теслярів**, щоб вони вирізали географічні прикмети чотирьох сторін світу, квіти, тварин і наприкінці людей. Потім ці первісні люди вибрали один з пташиних або тваринних «одягів», які висіли в Домі міфів, та у відповідному вигляді спустилися на землю.

Будинки нунсаклів збудовані з червоного кедрового дерева і часто стоять на палях, щоб захиститися від повені. Передня частина дому зазвичай прикрашається різьбленим «гербом» володаря дому- образом тваринної форми найдавнішого предка сім'ї. Міфи про походження світу розповідають, як ці предки спустилися на землю у вигляді тварин та птахів.

Тотемічні уявлення індіанців Північної Америки

З усіх ритуалів для індіанців найважливішими були **ритуали, пов'язані з тваринами та птахами**. Зображення їх під час ритуалу було важливим для індіанця з низки причин. Якщо під час ритуального танцю індіанець був прикрашений пір'ям або хутром птаха або тварини, що вважалися священним для його роду, то він, стикаючись з цією священною істотою, ніби впускав у

себе її дух і таким чином зміцнював свою внутрішню силу. На відміну від білих індіанці, як і всі первісні народи, **вважали себе нижчими істотами, порівняно з тваринами та птахами. Адже ті й швидше, і пильніші; вони мають гостріший слух і більш розвинене почуття небезпеки. Вони можуть літати та жити в норах під землею.** Вони живуть у більшій згоді та гармонії як один з одним, так і з природою. Вони витрачають менше зусиль на видобуток харчування; їм не потрібні будинки, одяг та зброя, такі необхідні вразливому та роздягненому людському роду. Тому людина повинна була придумати такі ритуали, за допомогою яких вона могла б спробувати оволодіти неймовірними можливостями, а також тими якостями та здібностями, що перевершують її власні, такі, які мали ці досконаліші в порівнянні з нею створіння.

Ставлення до мисливства. Індіанець відчував, що, хоча він і змушений вбивати звірів і птахів, щоб добути їжу та інші необхідні предмети життєзабезпечення, він проте при цьому вчиняє злочин проти природи і винен у ньому. Заради власного виживання він порушує гармонійну красу всесвіту своїми руйнівними діями. На жаль, це було йому необхідно; тому перед полюванням індіанці проводили ритуали, які мали допомогти їм отримати необхідну здобич. Після полювання індіанці здійснювали інші ритуали, вибачаючись перед природою і намагаючись умилювати її, щоб хоч якось загладити свою провину. Хоча полювання було азартним і захоплюючим заняттям і індіанець був задоволений, коли воно було успішним, він у той же час відчував жаль і докори сумління, що йому довелося вбити прекрасних дітей природи – своїх братів та сестер. Тому він намагався здобувати на полюванні лише те, що було необхідним, щоб звести до мінімуму шкоду, яку він завдав живій природі, втручаючись у природний хід її життя.

2. Міфи про створення світу індіанців Центральної та Північної Америки

Ацтеки вважали, що Всесвіт поділено на чотири частини та центр. Головний бог, «Володар всього, подібний до ночі та вітру», (Його завжди згадували в однині, але він вважався двоїстим богом (Ометеотль), «Володарем та Володаркою нашого тіла, який поклав початок усього, що існує») Спочатку породив чотирьох синів на ім'я Тескатліпоки (курні дзеркала) — білого, чорного, червоного та синього. Вони мали створити історію світу. Сини верховного бога спочатку мирно працювали разом, створюючи землю, небо, обитель мертвих. Так виник перший із світів, які існували в стародавні часи. Проте один з братів забажав

панувати над іншими, перетворився на сонце та для власних потреб заселив землю людськими істотами, яких створив із попелу, а для їжі дав їм тільки жолуді. За часів першої епохи сонцем був Тескатліпока. Інші боги були розгнівані зухвальством свого брата, і Кетцалькоатль втрутився, щоб зруйнувати ці перші сонце і землю. І так «усе зникло, усе було змито водою, а люди стали рибами». Цим катаклізмом завершився перший вік, або, як його називали індіанці, «Сонце».

Існувало ще три віки, і всі вони були наслідком спроб кожного з синів верховного бога піднятися над своїми братами.

Другий вік, або «Сонце», приніс із собою гігантів. Це були страшні істоти, які казали одне одному: «Не падай, бо той, хто падає, падає назавжди». Друге «Сонце» загинуло тому, що все було зруйновано падінням небесних та земних чудовиськ. Потім сонцем став Кетцалькоатль, і друга епоха завершилася ураганами й перетворенням людей на мавп.

Третім сонцем був Тлалок, і його ера завершилася всесвітньою пожежею. Третє «Сонце» загинуло під вогняним дощем, який викликав один з Тескатліпоків.

Під час четвертого «Сонця» жили істоти, яких індіанці називали «мавполюди». Цей світ був спустошене вітром та повинню, які зруйнував усе, що існувало на землі, а люди перетворилися на риб.

Ацтеки вважали, що вони живуть під час п'ятої ери під керуванням Уцілопочтлі, яка повинна завершитися землетрусом і загибеллю всієї суші. Після того, як всесвіт було чотири рази зруйновано через незгоди між Тескатліпоками, вони замислилися над тим, як покласти край цьому безладу. Брати зустрілися в Теотіуакані, щоб примиритися та створити п'ятий вік, у якому належало народитися сучасній людині. Цей вік називався «Сонце руху», і йому належало виникнути внаслідок того, що сини верховного бога добровільно принесли себе в жертву.

Для того, щоб відтворити землю, Тескатліпоки створили богиню землі — чудовисько, яке мало безліч очей та ротів. Двоє з Тескатліпоків обернулися на двох змій, обкрутили цю богиню і здавили її з такою силою, що розкололи навпіл. З однієї половини створили поверхню землі, з другої — небосхил. Усі істоти виникли з плоті богині: з волосся виростили дерева, квіти і трава, із шкіри — дрібні рослини, із численних очей — струмки та маленькі печери; із рота — ріки та великі печери. Гори та долини виникли з носа та плечей.

Одного разу боги зібралися в Теотіуакані і почали обговорювати, хто з них освітлюватиме Всесвіт, тому що на землі не було світлого дня. Бог на ім'я Текукісекатль сказав:

— Я освітлюватиму Всесвіт.

Ще порадилися боги і запитали вдруге, хто ще згоден освітлювати Всесвіт. Вони дивилися один на одного, але сміливця більше не знайшлося: жоден з них не наважувався, всі боялися і відмовлялися.

Один з богів, **Нанауацин**, якого всі зневажали через його хворобу, погодився.

Обидва обрані боги відразу ж приступили до обрядів каяття, які тривали чотири дні. Вони розпалили багаття на горі, яку зараз називають Теотескаллі — Гора богів. Бог **Текукісекатль** приніс у жертву дорогоцінності: *замість квітів він приніс гарне пір'я кецаля (птаха з хвостом із довгого золотаво-зеленого пір'я, прикраси з якого могли носити лише знатні люди); замість солом'яних м'ячів — золоті кулі; наконечники з коштовного каміння і шипи з червоних мушлів — замість колючок агави, скроплених його кров'ю. І копал (духмяна смола), який він приніс у жертву, був найкращим.*

Хворий же бог Нанауацин замість гілок приніс у жертву дев'ять стеблин очерету, солом'яні кулі, колючки агави, *а замість копала він приніс струпи та гній своїх болячок.*

Для обох богів спорудили піраміду, чотири дні й чотири ночі провели вони там у безперервному пості й молитвах, коли пройшли дні молитов, навколо цього місця розіклали гілки, квіти та жертви обох богів.

Наступної ночі, скоро після півночі, повинен був розпочатися обряд. Для Текукісекатля принесли пишне вбрання з пір'я та куртку з легкої білої тканини, а Нанауацину голову покрили паперовим капелюхом, одягли пов'язку на стегна та плащ також з паперу.

Опівночі всі боги оточили вогнище, яке палало вже чотири дні. Вони розділилися і вишикувалися в два ряди, по обидва боки вогнища. Обранці наблизилися і стали перед багаттям, обличчям до нього, між рядами богів. Обернувшись до Текукісекатля, боги промовили:

— О, Текукісекатлю! Кидайся у вогонь.

Текукісекатль поривався кинутися у вогонь, але багаття було дуже велике і бога охопив жах перед палаючим жаром, він відскочив. Він тричі намагався стрибнути у вогонь, але не зміг. Тоді боги звернулися до Нанауацина і промовили:

— О, Нанауацине! Тепер спробуй ти!

Ледве встигли боги вимовити ці слова, як він напружив усі свої сили,

заплющив очі, підстрибнув і кинувся у вогонь. Почувся тріскіт, немовби хтось почав щось смажити. Коли Текукісекатль побачив, що інший бог кинувся у вогонь і вже горить там, він розігнався і теж кинувся у полум'я.

Розповідають, що в те багаття потрапив орел; відтоді в орла пір'я ще й досі темне. Потім у вогонь потрапив ягуар, але він не згорів, а лише присмалив собі шкіру: на ній залишилися темні та світлі плями.

Інші боги сіли й почали чекати, оскільки були переконані, що Нанауацин скоро зійде на небі. Довго чекали вони, і раптом небо засяяло червоним блиском, і вони побачили світло ранкової зорі. Боги стали навколішки в очікуванні **Нанауацина, який обернувся сонцем і з'явився на сході.**

Коли сонце зійшло, воно було червоне і котилося по небу, ніхто не міг подивитися на нього, бо очі сліпили його яскраві промені, які швидко проникали всюди. Скоро зійшов місяць, і також на сході. **Так і з'явилися вони один за одним, як кинулися у вогонь. Кажуть, що тоді сонце і місяць були однаково яскраві.** Боги помітили це і знову почали радитися: «Що ж нам робити? Вони повинні світити по-різному!» Подумали боги і вирішили: «Хай буде так!» **Один з них підбіг і вдарив Текукісекатля кроликом по обличчю. Місяць потемнів і зробився таким, яким ми бачимо його тепер.**

Піднялися сонце і місяць над землею і зупинилися нерухомо; знову почали боги радитися: «Чи можемо ми очікувати? Сонце стоїть на місці. Давайте помремо всі, щоб наша смерть дала життя цим світилам». Один з богів на ім'я Шолотль (близнюк), не схотів умирати і сказав богам: «О боги! Я не хочу вмирати!» Він почав плакати і плакав доти, доки в нього не витекли очі. Тоді пронісся вітер і забрав життя у богів.

Індіанці кайова розповідали про те, що їхнє плем'я піднялося в цей світ через порожнистий стовбур дерева і мандрувало від верхів'я річки Йеллоустон на південь. Пращури племен **оседж**, згідно з їхніми міфами, зійшли із зірок і прийшли до річки Міссісіпі.

Космогонічні міфи ірокезів

Спочатку на світі не було нічого, крім води. І єдиними живими істотами в світі були тварини, які жили в широкому-широкому морі. Одного разу зійшла униз Небесна жінка. Дві гагари, які літали над водою, побачили, що вона сходить униз, і полетіли до неї. І підставили гагари Небесній Жінці свої спини, щоб вона відпочила. Так вони врятували її від загибелі у хвилях. Поки вона відпочивала, гагари криками скликали інших тварин, щоб попросити у них допомоги. Відомо, що крик гагар чути да-леко,

отже, мешканці моря зібралися дуже швидко.

Тоді з'явилася Велика Черепаха і сказала: «Посадіть Небесну жінку на мою широку спину». Гагари так і зробили, і Рада почала вирішувати, як врятувати Небесну жінку. Всі погодилися, що її місце на Землі, і Велика Черепаха наказала кожному з мешканців моря пірнути до самого дна і принести трохи землі.

Бобер та Нутрія, Нирок та Гагари — всі намагалися це зробити. Дехто так довго знаходився під водою, що впливав уже мертвим. Велика Черепаха заглядала до їхніх дзьобів та ротів, але там не було й крихітки землі. Останньою була **Жаба**. Не скоро вона виплила, до того ж вона була вже мертва, але в її роті Велика Черепаха знайшла трохи землі, яку віддала Небесній Жінці.

Небесна Жінка взяла землю і обережно розклала її на панцирі Великої Черепахи. Так з'явилася на світі суша. Вона почала рости і перетворилась на велику країну, де було досить місця для різних дерев та рослин. Ця країна з'явилась на спині Великої Черепахи, і так воно є і досі — Велика Черепаха утримує Землю на своїй спині.

Минув якийсь час, і Небесна Жінка народила **двох близнят**, які були все ж таки дуже різні. Ще до народження, в утробі матері, вони сперечались та бились.

Одного разу мати почула, як один з них казав, що хоче народитися звичайним чином, а інший злобно відповів, що з'явиться на світ інакше — і він народився з її боку і вбив матір.

Її поховали в Землі. З її голови виріс гарбуз, з тіла — пшениця, а з рук та ніг — квасоля.

Близнюки були незвичайними істотами. Вони повинні були підготувати Землю до появи людини, але коли брати вирости, то їхні різні характери почали виявлятися у всьому, що вони робили. Розуміючи, що разом жити вони не в змозі, близнюки розійшлися в різні боки, і кожний взяв собі половину Землі.

Найперше вони повинні були створити тварин. **Злий брат** (його ім'я означало «**Схожий на Кремень**») створив злих та страшних тварин, щоб залякати й знищити людей. Він створив **змій, леопардів, вовків, ведмедів** — усі вони були величезних розмірів — та гігантських москітів, завбільшки з індики. І створив він величезну Жабу, яка випила всю прісну воду на Землі.

Водночас **Добрий Брат** створив безпечних та корисних для людини тварин — собаку, оленя, лося, бізона та величезну кількість птахів, серед яких була Куріпка. Вона одразу ж піднялась у повітря і

вирушила до країни Злого Брата. «Куди ти полетіла?» — запитав Добрий Брат. «Я лечу шукати воду, — відповіла Куріпка, — тут її нема, але я чула, що у володіннях Схожого на Кремінь її багато».

Добрий Брат пішов за Куріпкою, і скоро вони дісталися Злого Брата, їх зустріли гігантські змії, люті тварини та величезні комахи. Добрий Брат переміг усіх. **Він не міг знищити цих тварин, але він їх зменшив, щоб люди могли з ними упоратися.** Потім Добрий Брат пішов до величезної Жаби і вбив її, і вода повернулася на всі землі — так з'явилися ріки. Добрий Брат хотів, щоб кожна річка мала дві течії — в один та другий бік «Тоді люди завжди зможуть пливати вниз за течією», — пояснив він. «Це буде погано, — сказав Злий Брат, — треба ж їм хоча б трохи попрацювати». І він залишив лише одну течію. Ащоб зробити плавання на каное ще більш небезпечним та важким, він розкидав по річках бистрини, водоспади і водоверті.

Одного разу Доброму Брату уві сні з'явився дух його матері й попередив, що Злий Брат хоче вбити його. Побачивши, що немає краю їхнім суперечкам, близнюки вирішили провести двобій. Хто переможе в ньому, той і буде Володарем усього світу. Крім того, кожен з них повинен був сказати, якою зброєю його можна вбити.

«Мене можна вбити, лише побивши до смерті мішком пшениці або квасолі», — сказав Добрий Брат. «А мене, — сказав Злий Брат, — можна вбити рогом оленя або іншої тварини».

Зійшлися брати в бійці. Злий Брат ударив Доброго Брата мішком пшениці та квасолі, звалив його на землю і бив, доки той не вмер. Але одразу ж з'явився дух матері й оживив Доброго Брата, повернувши йому його силу. Він схопив оленячий ріг, наздогнав Злого Брата і вбив його. Після смерті Злий Брат прийшов до Доброго і сказав: «Я йду на далекий Захід. Тепер усі люди після смерті йтимуть на Захід».

3. Міфи про створення людини

Антропогенічні міфи майя

На небесах жили чотири боги, і кожен з них сидів на троні, спостерігаючи за нижнім світом. Одного разу жовтий володар запропонував створити людину, щоб вона раділа життю на землі і славила богів. Інші троє погодилися.

Відтак **жовтий бог** узяв грудку глини і зліпив з неї людину. Але його створіння виявилось слабким, воно розмокло від води і не стояло прямо.

Тоді **червоний** бог запропонував зробити людину з **дерева** — інші погодились. Червоний бог узяв гілку з дерева і вирізав з неї людину. Коли боги вкинули її у воду, вона попливла; боги поставили її — вона стояла прямо. Та коли боги випробували людину вогнем, дерев'яна людина згоріла. Четверо володарів вирішили здійснити ще одну спробу. **Чорний** бог запропонував зробити людину з **золота**. Золота людина була прекрасна і сяяла немов сонце. Вона витримала випробування вогнем і водою, і навіть стала ще красивішою. Але золота людина виявилася холодною на дотик, вона не вміла розмовляти, відчувати, рухатися, шанувати богів. Проте боги залишили її на землі.

Четвертий бог, безбарвний володар, вирішив зробити людей з власної плоті. Він відрізав собі пальці на лівій руці, і вони застрибали й зіскочили на землю. Боги не встигли навіть роздивитися, на що схожі люди з плоті, — так швидко вони втекли. З вишини, де сиділи четверо володарів, люди здавалися маленькими метушливими мурахами. Але люди з плоті почали шанувати богів і приносити їм жертви. Вони наповнили радістю серця чотирьох володарів. Одного разу люди з плоті знайшли золоту людину. Коли вони торкнулися її, вона виявилася холодною, як камінь. Коли вони заговорили з нею, вона мовчала. Але доброта, властива людям з плоті, зігріла серце золотої людини, вона ожила й прославила богів за доброту, яку вони подарували людям з плоті.

Слова похвали від створіння, яке раніш мовчало, пробудило чотирьох володарів від сну, і вони в захопленні подивились на землю. Вони дали своїм створінням імена: золотій людині — «багатий», а людям з плоті — «бідні» і розпорядилися, щоб багатий опікувався бідними. Після смерті багату людину будуть судити, дивлячись по тому, як вона піклувалася про бідних. І відтоді жодна багата людина не може зійти на небеса, якщо її не приведе туди бідна.

У священній книзі майя «**Пополь-вух**», яку протягом століть зберігали племена гірських майя, які переселилися до Гватемали, є дещо інший міф про створення людей. Боги спочатку створили людей із **глини**. Однак їхнє творіння виявилось нестійким, бо розмокало від дощу й погано вміло рухатися. Тоді були створені люди з **дерева**, але дерев'яні люди виявилися нешанобливими та неслухняними. Врешті-решт людей було зроблено з качанів **маїсу**. Вони виявилися настільки мудрими, спритними та проникливими, що боги перелякалися за свою владу й затуманили їхній

розум. Після цього багато що в світі стало для людей таємничим та незрозумілим.

Антропогенічні міфи ацтеків

Після того як було створили нове небо і землю Кетцалькоатль спустився до підземного світу Міктлану, щоб викрасти людські кістки у свого батька Міктлантекухтли - бога смерті. Кетцалькоатль умовив свого батька віддати кістки, але Міктлантекухтли насправді не хотів розлучатися з ними, тому звелів підземним духам світу викопати яму, в яку впав Кетцалькоатль і розсипав кістки. Розсипані кістки поклював перепел, і тому нова раса, що створив з них Кетцалькоатль, була приречена знову загинути. Кетцалькоатль змолв кістки в борошно, додав туди свою кров і з тіста створив теперішню людську расу.

Антропогенічні міфи індіанців племені сіу

До того як була створена людина, Великий Дух (його сліди і досі можна бачити на каменях біля Червоної Люльки у формі великого птаха) вбивав бізонів і поїдав їх на верхівці Червоних Скель, і кров бізонів стікала по скелях, і скелі стали червоними. Одного разу, коли велика змія залізла до пташиного гнізда, щоб з'їсти яйця, одне яйце розкололося з громовим гуркотом, і **Великий Дух, узявши жмені білої глини, кинув її в змію й виліпив з неї людину.** Ноги тієї людини одразу ж приросли до землі, і вона простояла так багато століть, немов велике дерево, і стала вона дуже старою, вона була старіша за сотню людей; і нарешті поруч з нею виросло інше дерево, а велика змія перегризла їхнє коріння, і вони пішли разом мандрувати по землі; від них пішли всі народи, що населяють землю.

4. Казкова проза індіанців Центральної та Північної Америки

Казки майя

Казковий епос народу майя містить чарівні казки, культуро-анімістичні та казки про тварин.

Наприклад, казка «Три брати і жаба» є досить подібною до європейських чарівних казок. Тут розповідається про випробування, через які повинні пройти сини бідного селянина, щоб отримати право стати спадкоємцями батьківського майна. Хлопці, кожен окремо, роблять спробу спіймати злодія-птаха, котрий спустошує поле. Однак, досягає мети лише наймолодший син, який виявляється добрим і чуйним, ділиться своєю їжею з жабою, і та натомість дарує йому чарівний предмет – дивовижний камінь, який виконує бажання. Хлопець дістає камінь з дна колодязя й загадує

бажання: одружитися з прекрасною дівчиною, мати гарний дім, спіймати злодія, який спустошує поле батька. Тим злодієм виявляється дівчина, перетворена чарами злої відьми на птаха. Вона набуває людської подобу в домі юнака, стає його дружиною, поле вже ніхто не грабує, і молода пара оселяється в новому будинку, який з'явився на бажання молодшого сина. Цікавою етнічною особливістю цієї казки є те, що дивовижним помічником хлопця є жаба (в європейських казках це рідкість), і жаба помічник не зникає у кінці казки (як це роблять чарівні помічники, приміром, в українських казках), а залишається жити в будинку разом героєм та його дружиною. Загалом, в основі цієї казки лежить переосмислений ритуал ініціації.

У казці **«Відважний агуті»** звучить мотив подібний до європейських казок – викрадення дівчат змієм. Змій Сісіміка напередодні весілля викрадає в одному селищі наречених, але не вбиває їх, закриває у печері. Ніхто з чоловіків не наважується розпочати з ним бій. Тоді хоробрий юнак Хуан Відважний вирушає на пошуки своєї вкраденої нареченої у супроводі чотирьох тварин: Орла, пуми, ягуара та зайця Агуті. І лише зайцеві вдається хитрістю подолати змія-викрадача. Заєць робить у землі 9 нірок, ховається у них і несподівано нападає на змія. Саме він, а не юнак Хуан постає зміеборцем, Хуан навіть не робить спроби вступити у двобій.

У казці **про «Чоловіка-ягуара»** утверджується думка про те, що людина не здатна жити так, як живуть лісові хижаки, полювати на інших тварин, їсти сире м'ясо. Чоловік спробував побути ягуаром і повернувся назад до людей свого племені, зазнавши невдачі. Казка **«Чорний кіт»** про kota-перевертня, який прагнув зруйнувати сім'ю чоловіка і жінки, ставав причиною їх сварок, доки вночі чоловік випадково не підслухав розмов тварин-перевертнів. Казки про перевертнів-тварин були досить поширені серед народу майя. У казці **«Людина, яка не вірила у перевертнів»** чоловік вночі посеред дороги ставить стіл з двома свічками й повз нього проходять тварини, які мають демонічну душу і розмовляють – кажуть, що йдуть на зустріч зі своїм вчителем на сільський цвинтар. Казка про зустріч з духом печери **«Алуш з печери Бакаліпун»**. У казці **«Батько-сонце»** Сонце з'являється перед бідним індіємцем в образі старенького дідуся і дає йому мудру пораду, як врятуватися від перевертня-ягуара. За порадою старого, чоловік розпалює вночі три вогнища, поміж ними ставить замотаний у тканину шматок дерева. Вночі з'являється ягуар, кидається на згорток поміж вогнищами і сам згорає. Після повернення до дому індіанець дізнався, що загадково помер його господар, що виявився перевертнем і планував вбити селянина й звабити його жінку. Казка **«Великий орел»** про перемогу сміливого чоловіка над орлом-людодом. Чоловік дозволяє орлові забрати себе в його гніздо,

прикидається мертвим, а потім вбиває страшного птаха та його пташенят. Прикріплює собі до рук крила і так повертається до дому.

У казці «**Чарівний олень**» засуджуються жадібні мислиці, які намагалися загнати у пастку дивовижного оляня, самі потрапляють у пастку. Перслідуючи тварину, вони забігають у печеру й потрапляють ніби в інший світ – там інше сонце, тварини, рослини, птахи, квіти. Мисливці проводять у печері три дні, а в їх селищі минає три роки.

Чарівна Казка «Чарівник Глускеп»

Головний герой – юнак з племені індіанців племені вабанаків Табалек тричі зустрічається зі старим дідусем-чарівником, коли йде виконувати наказ матері – виміняти шкури тварин на намисто з мушлі (вампум). Але замість цього тричі обмінює в стариганя шкури вбитих лося, ведмедя, видри на чарівні речі: тарілку зі шматками м'яса, яка не може стати пустою, шкіряний пояс, який легко обмотує будь-кого, на кого накинутий, чарівні гуслі, які змушують всіх, хто чує їх музику, танцювати. Згодом ці речі стають у нагоді юнакові і він одружується з донькою вождя племені, яка постійно була сумною і яку він зумів розсмішити.

Допомога зміїного царя (індіанська казка)

Син вождя племені кидає в річку глечик, потім пірнає за ним і потрапляє до зміїного царя. Цар зміїв сприймає глечик як жертвоприношення й винагороджує хлопця – дарує йому чарівну пір'їну та бойову палицю.

Дарує йому пір'їну, що кружляла в печері. Парубок простягнув руку – подарунок прослизнув між пальцями! Юнак тричі намагався вхопити пір'їну і скільки ж разів лишався ні з чим. Лише четверта спроба увінчалася успіхом.

– Бачиш бойову палицю? – знову заговорив зміїний цар. – Вона теж твоя.

Тільки з четвертого разу хлопець зумів ухопити зброю.

Зміїний цар похвалив гостя за наполегливість і дав такі вказівки:

– За три дні повертайся до батька. Як запитає, де був, кажи: «Знаю, що знаю». Ні в якому разі нічого не розповідай. Якщо ж колись знадобиться допомога, заплети у волосся чарівне перо, візьми бойову палицю та тричі вклонися сходу сонця – миттю з'явлюся.

Четвертого дня змійки провели юнака на те місце, де пірнув, допомогли вибратися на берег, вручили втрачений глечик, і хлопець повернувся до батька.

...Минав час. Батько із сином жили спокійно та щасливо. Коли це одного дня на плем'я напали могутні вороги, оточивши поселення. Вождь був у відчаї. Тут юнак і згадав про слова річкового царя:

– Володар змії обіцяв допомогу. Настав час!

Отож парубок заплів у волосся чарівне перо, взяв бойову палицю, пішов на найвищий пагорб у селищі та тричі вклонився сходу сонця.

Умить перед ним з'явився зміїний цар:

– Чого хочеш, друже?

– На нас напали вороги, – повідомив син вождя. – Моєму батькові потрібна допомога.

– Іди та скажи, що боятися нічого. До сходу сонця все владнається.

Повернувся хлопець і переказав вождеві слова зміїного володаря. І справді: підійшли вороги до селища, проте відразу, немов за помахом чарівної палички, відступили. А вранці всі побачили, що вороги міцно зв'язані зміїками, немов мотузками.

«Син ранкової зорі»

Індіанська дівчина Нітака на чистому небосхилі вона побачила яскраву ранкову зорю — Утікаро. Дівчина довго дивилася на неї. Минуло літо і якось серед лісу Нітаки зустріла незнайомого юнака. У волоссі його горіло золоте перо, від гордого обличчя важко було відвести погляд. — Я — Утікаро, дух Ранкової Зорі, — сказав він. — Я покохав тебе і прийшов, щоб забрати тебе з собою. Якщо хочеш, ми піднінемося до мого батька в країну Вічної Юності. **Він встромив у волосся Нітаки своє перо, наказав їй заплющити очі, і Нітаки одразу ж відчула, що вона, наче птиця, піднялася в повітря і летить кудись. Коли Утікаро дозволив їй розплющити очі, вона побачила, що знаходиться в зовсім незнайомому місці.**

— Ми у Небесній країні. Тут живуть мої батько й мати, духи Сонця і Місяця. Мати — дух Місяця — лагідно зустріла Нітаки. З того часу дівчина жила щасливо. Якось неподалік від вігваму Сонця вона **знайшла куц із дивовижними ягодами.** Минав час, і у Нітаки народився хлопчик. Йому дали ім'я Син Ранкової Зорі. Одного разу Нітаки гуляла по лісі, тримаючи сина на руках. Раптом хлопчик потягнувся до куща з ягодами. Це були ті самі ягоди, про які говорила Мати-Місяць.

— Що це за ягоди? — запитала Нітаки.

— Дочко моя, — відповіла мати-Місяць, — тут багато солодких ягід. Проте ці не чіпай. Запам'ятай: ніколи!

"Мати-Місяць не буде на мене сердитися, якщо я зірву ягідку для мого хлопчика", — подумала жінка. Нітаки обережно доторкнулася до найспілішої ягоди, але зірвати її ніяк не вдавалося. Тоді Нітаки посадила сина на траву, вхопилася обома руками за гілки і висмикнула куц разом із корінням. Вона

дуже злякалася. Але все залишилося як і раніше. Тільки на тому місці, де ріс кущ, з'явилася невеличка ямка. Нахилившись над нею, Нітаки побачила, що це не ямка, а дірочка.

Через дірочку далеко унизу виднілася земля з її лісами, річками і селищами індіанців.

Згадала тоді Нітаки всіх, кого залишила на батьківщині, і гірко заплакала.

Увечері, побачивши сумне обличчя дружини, Утікаро про все здогадався.

— Ти порушила мій закон, і горе прийшло до нашої домівки...

— Нітаки повинна повернутися до людей, — сказав мудрий батько-Сонце. — Тепер вона не буде щасливою з нами.

Мати-Місяць і Утікаро відвели Нітаки до вігваму Великого Павука. Добрий павук оплів своїм павутинням її та Сина Ранкової Зорі, щоб безпечно опустити їх у рідну долину. Того вечора індіанці племені чорноногих побачили, як поруч із їхнім селом впала велика зірка. І на тому місці, де вона торкнулася землі, з'явилася жінка з маленьким хлопчиком на руках.

Так повернулася на землю Нітаки.

5. Легенди індіанців Центральної та Північної Америки

ПОХОДЖЕННЯ ВОГНЮ

(легенда індіанців ковичан)

Наші батьки розповідають, що в далекі часи плем'я Ковичан не вміло користуватися вогнем. Та воно не особливо й потребувало вогню, тому що жило в теплих краях. М'ясо люди їли сирим або сушили на сонці. Але настали холодні часи, і довелося будувати собі житло.

Одного разу до стійбища прилетіла птах Горихвістка і сказала:

- Скоро стане ще холодніше, і вам знадобиться вогонь.

- А що таке вогонь?

- Бачите крихітне полум'я на моєму хвості? Це і є вогонь. Вогонь дасть вам гарячу їжу і обігріє ваші вігвами.

Завтра я прилечу до вас знову. Нехай в руках кожного будуть пучки смолистих гілок. Але попереджаю, вогонь дістанеться тільки самому терплячому і витривалому. Я полечу, а ви, не відстаючи, повинні будете бігти за мною. Чи згодні?

- Ми згодні! Ми згодні! - закричали всі.

На ранок Горихвістка прилетіла знову. Індіанці з нетерпінням чекали її.

- Ну як, заготовили смолисті гілки? - запитала вона.

- Заготовили! Заготовили!

- Тоді вислухайте ще одну умову. Вогонь отримає лише той, хто ніколи нікому не відмовляв у допомозі, хто у всьому своєму житті робив тільки добрі справи. Серед вас є такі?

- Звичайно, є! - поспішили її запевнити.

- Тоді йдіть за мною.

І Горихвістка полетіла.

За нею бігли і старі, і малі, і жінки, і чоловіки. У стійбище залишилися тільки самі німечні.

Люди дерлися по скелях, долали болота і річки, продиралися крізь лісову гущавину.

Деяким таке випробування здалося надмірним.

"Навіщо нам вогонь? - говорили одні.- Обійдемося без вогню!" І повертали назад.

"Ніякий вогонь не вартий таких зусиль", - говорили інші і теж повертали назад.

"Занадто багато чого вимагає ця маленька Горихвістка, - говорили треті. - Не відставати. Бути добрим. Бути витривалим ..." І теж повертали в бік стійбища.

Зрештою, вривень з Горихвісткою продовжував бігти лише один.

"Це добре, що усі повернули, - думав він. - Я єдиний в стійбище буду господарем вогню".

Нарешті, і останній не витримав.

- Послухай, Горихвістка, - звернувся він до птаха. - Ось уже цілу годину я біжу за тобою. Чи не час дати вогонь? Я ніколи не робив нічого поганого. Я виявився витривалим.

- Усе це вірно, - відгукнулася Горихвістка. - Але вогню ти не отримаєш, тому що ти дбаєш тільки про себе.

Повернулася Горихвістка в покинуте стійбище, підлетіла до вігваму, в якому залишалася молода жінка, яка не брала участі в змаганні, і запитала:

- Чому ти не пішла за своїми одноплемінниками?

- Я не могла залишити хворого батька. Я повинна була його годувати і доглядати за ним.

- А де твої гілки? - запитала птах.

У мене тільки одна гілка - я не могла зібрати більше.

Горихвістка доторкнулася до гілки своїм вогняним хвостом, і яскраве полум'я освітіло житло.

- Я думаю, - сказала Горихвістка, - тобі можна довірити вогонь.

Скоро індіанці повернулися в стійбище і були дуже здивовані, побачивши біля одного з вігвамів багаття.

Молода жінка щедро поділилася з ними вогнем і розповіла, що вогонь їй довірила Горихвістка.

Так в далекі часи вогонь дійшов до племені Ковичан.

На початку світу Ведмідь володів Вогнем.

Він зігрівав Ведмедя та його плем'я холодними ночами і давав їм світло, коли було темно. Ведмідь та його плем'я завжди брали вогонь з собою, куди б не йшли.

Одного разу Ведмідь та його плем'я прийшли до чудового лісу, де знайшли безліч жолудів. Ведмідь розпалив багаття на краю лісу, і вони почали їсти жолуді. Жолуді були дуже хрусткими і на смак кращими, ніж будь-які інші жолуді, які Ведмідь і його плем'я коли-небудь їли. Вони відходили все далі і далі в ліс від Вогню, поїдаючи смачні жолуді і шукаючи ще, а жолудів ставало все менше.

Вогонь весело палав деякий час, поки не спалив майже всю деревину. Він почав диміти і мерехтіти, потім почав затухати. Вогонь насторожився. Він вже майже згас.

– **Нагодуй мене! Нагодуй мене!** – кричав Вогонь Ведмедю. Але Ведмідь та його плем'я зайшли так глибоко в ліс, що звідти вже не чули криків Вогню.

В цей момент через ліс йшла Людина і побачила маленький, мерехтливий Вогонь.

– Нагодуй мене! Нагодуй мене!- В розпачі плакав вогонь.

– Чим я можу тебе нагодувати? – спитала Людина. Він ніколи раніше не бачив Вогонь.

– Я їм палиці та колоди та деревину всіх видів, – пояснив Вогонь.

Людина підхопила палицю і приклала до північного боку Вогню. Вогонь облизував оранжево-синім мерехтливим полум'я палицю, поки вона не почала горіти. Людина дістала другу палицю і поклала її з західного боку багаття. Вогонь, що живився першою палицею, горів яскравіше і витягнувся вище і жадібно пожирав другу палицю. Людина підняла третю палицю і поклала її на південну сторону Вогню і поклала четверту палицю на сході. До цього часу Вогонь стрибав і танцював у захваті, його голод був втамований.

Людина зігрілась біля палаючого Вогню, насолоджуючись чудовими кольорами та звуками шипінням, які видавав Вогонь, поїдаючи деревину. Людина і Вогонь були дуже щасливі разом, і Людина годувала Вогонь палицями кожного разу, коли він був голодний.

Через довгий час Ведмідь та його плем'я повернулися на край лісу, шукаючи Вогонь. Вогонь розлютився, коли побачив Ведмедя. Він полихав до тих пір, поки не став гарячим і таким яскравим, що Ведмідь повинен був закрити очі обома лапами.

– Я не хочу знати тебе! – Вогонь кричав на Ведмедя.

Жахливий жар Вогню прогнав Ведмедя та його плем'я геть, вони не змогли забрати його та взяти із собою.

І тепер Вогонь належить Людині.

Ворон приносить денне світло

(легенда народів Північної Америки – Канада, інуїти/ескімоси)

Давним – давно, коли світ був ще новим, інуїти жили в темряві в своєму домі, на півночі. Вони ніколи не чули про денне світло, і коли Ворон, який мандрував між північчю та півднем, вперше розповів їм про нього, вони йому не повірили.

Ворон пролетів багато миль через нескінченну темноту півночі. Він багато разів втомлювався і майже повертався назад. Але нарешті він побачив обрій світла на самому краю горизонту і знав, що денне світло близько.

Врешті-решт Ворон поглянув вниз і зрозумів, що він біля села. Село лежало біля широкої річки. Поки він дивився, красива дівчина прийшла до річки біля дерева, на якому він сидів. Ворон перетворився на крихітну цятку пилу і полетів до дівчини, коли вона проходила під його деревом. Він осів в її хутряній накидці і уважно спостерігав, як вона повертається до снігової хати свого батька, який був старостою села.

Всередині будиночка було тепло і затишно. Ворон озирнувся і помітив коробку, що світилася по краях.

– Денне світло, – подумав він.

На підлозі маленький хлопчик радісно грався. Цятка пилу, на яку перетворився Ворон, полетіла від дівчини і впала у вухо маленькому хлопчикові.

Ворон прошепотів на вухо маленькому хлопчику:

– Ти хочеш пограти з кулькою денного світла.

Маленький хлопчик потер вухо, а потім повторив слова Ворона.

– Хочу пограти з кулькою денного світла.

Начальник відправив дочку до сяючої коробки в кутку. Вона принесла її батькові, який вийняв сяючу кульку, зв'язав її струною і подарував маленькому хлопчикові. Перед тим, як взяти м'яч, він задумливо потер вухо. Він був сповнений світла і тіні, кольору та форми. Дитина радісно сміялася, смикаючи за струну і спостерігаючи, як м'яч відскакує.

Потім Ворон знову почував внутрішню частину вуха, і маленький хлопчик ахнув і заплакав.

– Не плач, малятко, – сказав дідусь з тривогою. – Скажи мені, що не так.

Усередині вуха хлопчика Ворон прошепотів:

– Ти хочеш вийти на вулицю, щоб пограти.

Хлопчик потер вуха, а потім повторив слова Ворона своєму дідусю.

– Хочу вийти на вулицю, щоб пограти.

Відразу староста підняв маленьку дитину і виніс її назовні, за ними йшла схвильована мати.

Як тільки вони вийшли із снігового будиночка, Ворон вискочив з вуха дитини і знову перетворився на птаха. Він полетів до руки маленького хлопчика і схопив за струну. Потім він піднявся вгору і вгору в нескінченне блакитне небо, куля денного світла пропливала за ним.

Далеко на півночі інуїт побачив іскру світла, що наближалася до них крізь темряву. Воно ставало все яскравіше і яскравіше, поки вони не побачили, як Ворон махав крилами, коли летів до них. Люди затамовували подих, показували на ворона і крчали в захваті.

Ворон скинув кульку, і вона розбилася об землю, випускаючи денне світло, так що воно вибухнуло вгору і назовні, висвітлюючи кожне темне місце і виганяючи кожну тінь. Небо стало яскравим і синім. Темні гори стали кольоровими, надбали світло і форму. Сніг і лід блищали так яскраво, що інуїтам довелося прикривати очі.

Люди сміялися, плакали і вигукували від своєї вдачі. Але Ворон сказав їм, що денне світло не триватиме вічно. Він здобув у людей півдня лише одну кульку денного світла, і їй потрібно буде відпочивати шість місяців щороку, щоб відновити сили. За ці шість місяців темрява повернеться.

Люди сказали:

– Нам досить і півроку денного світла. До того, як ти приніс денне світло, ми все життя жили в темряві!

Потім вони знову і знову дякували Ворону.

Донині інуїти живуть півроку в темряві і півроку при денному світлі. І вони завжди шанують Ворона, бо саме він приніс їм світло.

Міф «ВОРОН ВИКРАДАЄ СОНЦЕ» (легенда племені нунсакл)

На початку часів бог Алкунтам створив предків людства в Домі міфів і спитав їх, в якому вигляді вони бажають спуститися на землю. **Найрозумніші з них вибрали образ ворона.** Коли предки спустилися на землю, вони були неприємно вражені темрявою, бо на землі існувало лише слабеньке світло, як від молодого місяця. На щастя, Ворон згадав, що він

колись бачив сонце в Домі міфів. Він піднявся на небо у вигляді птаха, далі перетворився на маленьку порошок і впав у чашку з водою дочки Алкунтама. Але дівчина здула порошок, і Ворон змушений був перетворитися на плівку на воді. На цей раз все спрацювало, і дівчина проковтнула його разом з водою. Минув час, і дівчина народила хлопчика, який насправді був Вороном, перетвореним у дитину. За кілька тижнів Ворон вже бігав та пустував. Одного разу він побачив сонце, яке висіло під дахом. Світло його було тьмяним, тому що сонце тримали в контейнері. Ворон зажадав, щоб йому дали блискучу річ погратися, і, як тільки одержав її, одразу покотив сонце до дверей. Коли сонце викотилося надвір, воно зіткнулося зі стовпом і контейнер розколовся. Ворон миттю схопив сонце, перетворився на птаха і відлетів разом з сонцем.

Легенда цінакантеків «Мули та гроші»

У ній розповідається, як один чоловік сховався в печері від дощу, коли перед ним з'явився з-під землі Йахвал Баламіл, щоб подивитися, хто прийшов до його печери. Інколи хоробрі чоловіки заходили до його печери і він нагороджував їх грошима і худобою. Іншим не щастило, тому що Йахвалу Баламілу завжди були потрібні робітники, щоб доглядати його стада мулів. Цьому чоловікові Йахвал Баламіл дав пару залізних сандалій і сказав, що той повинен працювати на нього, доки ті сандалі не зносяться. Так чоловік став погоничем мулів під землею. Довгих три роки він працював там, а коли повернувся додому, його жінка не вірила йому, доки перед їх домівкою не з'явилися вісім мулів, навантажених грошима (платня за роботу від Йахвала Баламіла).

Анімістичні уявлення цінакантеків виявляються у віруваннях про кукурудзу, яка є їхньою основною сільськогосподарською культурою, її називають «сонячними променями» і вважають, що у неї душа, як і в людини. Водночас нащадки майя вірять, що душа людини знаходиться в серці і складається із 13 частин. Якщо одна з цих частин загублена, людина має пройти спеціальний лікувальний обряд, щоб її знайти. Шаман використовує 13 кукурудзяних зерен – білих, жовтих, червоних і чорних, аби з'ясувати, якої частини душі бракує в людині.

Як з'явилися птахи (індіанська легенда)

Коли світ був молодим, жив один крилатий велетень, на ймення Вовчий Вітер. Куди б не подався, всюди сіяв біду.

Літо повертало його до Країни Вічної Ночі, та восени, лишень хмари закривали сонце, виривався на волю. Навіть могутні дерева починали

жалісливо поскрипувати, а молоді пагони тремтіли від коренів до кінчиків листя.

Іноді Вовчий Вітер налітав і серед літа: пригне до землі кукурудзу – й уже не піднятися їй. Морські хвилі тікали від страховиська на берег, немов хотіли заховатися в лісових хащах. Крилатий завивав, як зграя голодних вовків, – і все навкруги завмирало від жаху.

На морському узбережжі жило плем'я. Якось уранці, коли дорослі пішли рибалити, а діти залишились самі, з півночі налетів велетень. Він мчав над землею та моторошно завивав:

– Я Во-о-о-овчий Ві-і-і-те-е-е-ер! Хто вийде мені назу-у-устріч, той загине-е-е! За-ги-и-и-ине!

Від лютого подиху страховиська з могутніх хвиль зривалася піна.

– Татусю! Матусю! Рятуйте! – кликати дорослих налякані діти.

Довго боролися індіанці з розбурханим морем, але не змогли приборкати стихію. І коли хвилі їх забрали та віднесли до далеких земель, Вовчий Вітер кинувся до берега, щоб те саме заподіяти й нащадкам племені. Хоча злюці тільки вдалося потопити човни, він не полишав лихого задуму.

– Як же зробити так, щоб і малюків море забрало до чужих островів? – розмірковував велетень.

На щастя, кмітливці сховалися у глибокій печері за каменями. І скільки Вовчий Вітер не вив, важкі скелі не зрушив.

– Я поверну-у-уся! Поверну-у-уся! – полетів, погрожуючи, лиходій.

Діти, дочекавшись, коли все стихне, вийшли зі схованки та побрели до далекої теплої країни, про яку часто чули від батьків.

Багато днів і ночей мандрували, коли це опинилися на галявині, де трава сягала поясу, квіти були завбільшки в долоню, а струмки – світліші за вранішнє небо. Здогадалися, що опинилися у Країні Верб. Густі ліси захищали від Вовчого Вітру, й маленьким втікачам здавалося, що відтепер їм нічого не загрожує.

– Я ще навідаюся! – прохрипіло страховисько, коли зелені хащі, немов могутні воїни, відкидали його назад. – Іще пошкодуєте! – роздратовано гудів крилатий, помчавши геть.

Восени і справді повернувся з братом Північним Вітром. Біля рота цього велетня вирував морозний пар, від крижаного подиху вода перетворювати на камінь, а всюди, де пролітав, лишалася мертва холодна пустеля.

Удвох накинута на непокірні хащі, проте кедри, сосни та ялинки лише глузували з їхніх потуг. А ось берези, осини та клени не змогли встояти проти страховиська. Вітри зірвали з них зелене вбрання та розвіяли по землі.

– Тепер дістану-у-у малечу-у-у! – гудів Вовчий Вітер.

Старі ялини закрили вітами втікачів, і холодні вітри пролетіли повз них, повернувшись на північ. Тоді до Країни Верб навідався добрий чарівник, мудрий Глускеп. Він щороку приїздив на санях, запряжених собаками.

Діти розповіли магу, як злі вітри знищили листя.

– Ми нічого не просимо в тебе, – зітхали малюки, – тільки поверни деревам одяг.

Чарівник курич люльку та дивився в далечінь, міркуючи про те, що встиг зробити на землі і що ще має зробити. Довго сидів так добрий Глускеп, а коли дим від його люльки змішався з хмарами, промовив:

– Я не можу повернути деревам те листя, що зірвав Вовчий Вітер. Зате воно перетвориться на птахів! Віднині щоосені пернаті відлітатимуть до Країни Квітів і Літа, а навесні їх зустрічатимете. Ці птахи ніколи не забудуть, звідки вони родом. Немов листя, кружлятимуть у повітрі. Голоси вітрів та плескіт вод лунатимуть у їхніх піснях, і цим мелодіям радітимуть люди. Хай діти оберігають птахів. А дерева, з яких Вовчий Вітер зірвав смарагдове вбрання, щовесни вбиратимуться в зелені шати!

Підняв Глускеп чарівну палицю, змахнув чотири рази – й жовте, помаранчеве та червоне листя, що лежало на землі, злетіло у височінь різнобарвною і дзвінкоголосою пташиною зграєю...

6. Ритуали жертвоприношення

Жертвоприношення майя

У племен майя була священна гра у м'яч. До сих пір не з'ясовано, яке значення надавали майя цій ритуальній грі, що нагадувала поєднання баскетболу та американського футболу. Біля кожного великого храму зводилися майданчики для такої гри. Науковці вважають, що з допомогою каучукового м'яча вирішувалося питання проте, кому бути принесеним у жертву, а кому залишитися живим. Гравці команди, яка програвала, могли бути принесені в жертву.

Жертвоприношення ацтеків

Ацтеки практикували людські жертвоприношення, які зумовлювалися їх космогонічними міфами. Оскільки боги померли заради створення світу, то й люди повинні наслідувати їх приклад. Ацтеки вірили у те, що боги потребують людських життів і крові. Вони вважали себе вибраним народом Уїцилопочтлі і дарували йому кров, щоб він підтримував рух сонця. Уїцилопочтлі вважався жадібним богом – щороку йому в жертву приносили 20 000 людей. Ацтеки вирізали в жертви серце обсидіановим ножем

(обсидіан – це тверда порода вулканічного походження, гостре вулканічне скло). Серця жертв спалювали, а тіло кидали до підніжжя статуї Уїцілопочтлі. Крім цього, жерці жертвували Уїцілопочтлі і власну кров – вони просували колючий шнурок через зроблений у язиці отвір – надзвичайно болюча і кривава процедура.

Ацтеки запозичили свої ритуали від майя, тольтеків та ольмеків. Зокрема, у майя вони запозичили 52 річний цикл. Кожні 52 роки відзначали свято, яке знаменувало завершення одного циклу і початок нового. Напередодні свята прибирали в домівках і здійснювали омивання статуй богів. Потім розкладали вогнище, в якому спалювали полонених (жертви богам). Чоловіки закривали своїх жінок і дітей у будинках, одягнувши на них маски. Дітям у цю ніч заборонялося спати, щоб вони не перетворилися на мишей. А вранці всі виявляли радість. Люди проколювали собі вуха, а кров, яка з'являлася під час цього, кидали у жертвний вогонь. Одягалися у все нове, прикрашали свої домівки і приносили жертви богам.

Ритуал «Жертвопринесення полоненої дівчинки»

Він був поширений у індіанців пауні; про нього чимало написано як істориками, і авторами художньої літератури.

Цей жертвний ритуал був весняним ритуалом родючості, який мав забезпечити успішну посівну та наступний добрий урожай. Жертвоприношення присвячувалося Зорі, оскільки вважалося, що саме від її шлюбу із Заходом народжуються світло і тепло, що приходять у світ. Після незмінної чотириденної підготовки загін воїнів-пауні залишав свій табір на зорі, щоб увірвавшись у чужий табір, викрасти 13-річну дівчинку. Її доставляли в табір павуні, де до неї ставилися з великою увагою та повагою. Її тіло натирали спеціальними мазями, маслами та пахощами; її одягали в найдорожчі та вишукані вбрання; годували найсмачнішими стравами. Коли настав час чотириденної жертвної церемонії, чоловіків посилали в ліс за в'язом, кущами бузини, американською тополею та вербою; вони асоціювалися з кожною зі сторін горизонту відповідно, а також зі священними тваринами: ведмедем, гірським левом, дикою кішкою та вовком. З принесеного матеріалу споруджували жертвний вівтар.

На світанку дня народження дівчинку підводили до вівтаря. На ній був розфарбований одяг зі шкіри бізона. Ліва частина її тіла була пофарбована у чорний колір, що символізувало ніч; права – у червоний, що символізувало день і Зорю. Відбувалося урочисте розкурювання тютюну, частина його насипалася на вівтар як підношення. Все плем'я збиралося навколо вівтаря; чоловіки, жінки та діти всі разом співали пісні. Чотири жерці піднімалися

разом із дівчинкою на вівтар і урочисто прив'язували її до дерев'яної рами обличчям на схід. Щойно перший промінь зорі торкався землі, один із воїнів виступав уперед і вражав дівчинку стрілою прямо в серце. Інший воїн робив їй надріз над серцем освяченим крем'яним ножом і вимазував своє обличчя її кров'ю, яка стікала на жертвне м'ясо бізона, покладене в спеціально викопану яму поруч із вівтарем.

На завершення ритуалу його безпосередні учасники збиралися у святилище та їли освячене м'ясо бізона; в цей же час все плем'я співало, танцювало, веселилося, влаштовувало потішні поєдинки, віддавало хвалу Зорі та Матері Кукурузі, а також влаштовувало оргії.

У 1816 р. 20-річний воїн скиді-пауні[3] на ім'я Головний Людина, син вождя племені Головного Ножа, вирішив покласти край цьому ритуалу. Зі схвалення батька, на світанку того дня, коли мав відбутися ритуал, він підскакав до вівтаря і, коли воїн уже готував стрілу, щоб вразити дівчинку, розрубав її мотузки, посадив дівчинку на коня і сказав, щоб вона швидше мчала додому. Своїм вчинком він підірвав довіру до цього обряду, хоча іноді його проводили і пізніше; так, в 1838 р. була принесена в жертву дівчинка з племені оглала-сіу: таким шляхом намагалися зупинити спустошливу епідемію віспи, що лютувала на Рівнинах. Слід зазначити, що ритуал Жертвопринесення полоненої дівчинки є одним з найбільш сильних та емоційних прикладів прямого впливу Мексики на племена південної та центральної частини Північної Америки, оскільки весь цей незвичайний ритуал у найдрібніших подробицях відтворений у скульптурному зображенні та описаний у стародавніх рукописах, виявлених на і датованих часом до появи там іспанців.

7. Родинна та господарська обрядовість індіанців Центральної та Північної Америки. Ритуал ініціації.

Святкування, пов'язані зі статевим дозріванням і посвятою юнаків і дівчат в доросле життя, були особливо урочистими та вражаючими в індіанських племен. У сучасних навахо та апачів процедура вступу хлопчиків та дівчаток у доросле життя триває протягом чотирьох днів. У навахо цей обряд називається **кїналда**. Дівчат спеціально вдягають так, щоб вони були схожі на прекрасну Бірюзову Жінку. Вони готують кукурудзяне борошно та беруть участь у кінних змаганнях. І хлопчики та дівчатка танцюють разом із іншими представниками племені в масках богів. Протягом усього четвертого дня свята все плем'я співає пісні й танцює. У апачів танцюристів називають Ганами, чи Духами Гір. Вони одягнені у чорні капюшони, спідниці-фартухи,

на голові мають високі шапки. Гани з гучними, пронизливими криками кружляють навколо священного вогню, розмахуючи дерев'яними мечами.

Смерть та потойбічне життя

У тому, що стосувалося смерті, індіанець був фаталістом. Коли наближався момент смерті, чи то природна смерть, чи смерть у бою, чи під тортурями ворогів, чи на шибениці білої людини, він просто починав співати свою пісню смерті. Це була його особиста, найголовніша пісня, до виконання якої він готувався все життя, щоб виконати її у найважливіший та найвідповідальніший момент свого життя. Від цього довгого гортанного співу застигала кров у жилах у тих білих людей, які її чули.

Саму смерть індіанець сприймав стоїчно. Він виявляв свою повну байдужість до неї, подібно до мусульманина, який просто приймає волю Аллаха. Він зовсім не метушився і був абсолютно спокійний. Про смерть у старості шкодувати не було чого. У ескімосів, наприклад, а також деяких племен Рівнин, зокрема у апачів, старих людей іноді просто залишали помирати, якщо у спільноті було дуже важке матеріальне становище і воно переживало важкі часи, а також у тому випадку, якщо старі люди були надто слабкі, щоб кочувати далі разом із племенем. Індіанці спокійно упокорювалися зі своєю долею. Більше за смерть вони боялися мук від рук ворогів як до, так і після неї. У багатьох племен вважалося, що зняття скальпу вбиває душу скальпованого; якщо людина задушена, то гине від задухи і її душа; а якщо особа померлого спотворена, то з такою особою він вирушить в інший світ. На людей з понівеченим тілом лягало прокляття, і вони були приречені після смерті блукати світом живих у вигляді привидів і перевертнів.

Після смерті людини його родичі голосно оплакували її та журилися; ця церемонія могла тривати до чотирьох днів. Тужливі били себе в груди, рвали на собі волосся і наносили собі ножові рани. Чоловіки також брали участь у оплакуванні, щоб раз відгорювавши, згодом ніколи не допускати в смутку з цього приводу. У натчезів, які успадкували давньомексиканські традиції у цьому питанні, похоронна церемонія супроводжувалася жорстокостями та кровопролиттям. У разі смерті правителя Велике Сонце або Великого Воєначальника, згідно з ритуалом, убивали також їхніх родичів, найближчих наближених та рабів, щоб усі вони супроводжували померлого на його шляху у вічність. Однак цей ритуал, як і багато іншого, пов'язаний з натчезами, був винятком у культурі ом індіанців, хоча було загальноприйнятим вбивати коня чи собаку померлого та ховати разом із господарем, щоб вони служили йому в іншому світі.

Церемонія поховання або кремації була досить простою. У першому випадку людину поміщали в могилу, а поруч із нею клали її речі та зброю, а також воду і їжу, щоб вона підтримувала сили по дорозі в інший світ; у другому – померлого клали на підлогу, що лежала на опорах, і тіло віддавали вогню. Іноді людей ховали у печерах, в ущелинах скель чи під великим каменем. У тетон-дакотів було прийнято класти тіло померлого в роздвоєний стовбур дерева, що розгалужується, де його так і залишали.

Індіанці рідко позначали місця поховань Землю над похованням розрівнювали, інколи ж на гілку над цим місцем прикріплювали шматок матерії, на зразок прапора. Через деякий час про померлого вже ніщо не нагадувало. Він тихо і непомітно розчинявся в Матері-Землі, звідки він прийшов у цей світ. Щоб повністю ліквідувати всі його сліди перебування у світі живих, спалювали його одяг, житло, домашнє начиння. Хоча в деяких племен процедура скорботи могла продовжуватися до року, водночас робилися найенергійніші зусилля, щоб від людини не залишилося жодного сліду. Заборонялося не тільки вимовляти його ім'я, але також протягом певного часу навіть вимовляти слова, з яких можна було скласти хоча б частину імені померлого. Такі заборони здаються безглуздими, проте їх суворо дотримувалися. Іноді доводилося «переробляти» родовід всього роду чи племені, щоб викреслити з нього якогось видного його члена.

Наскільки індіанці не боялися смерті, настільки ж панічно боялися вони духів та примар. Як би добре до людини не ставилися за життя, після смерті вона повинна була назавжди залишатися у світі померлих і ніколи, за жодних обставин не втручатися у справи живих. Вважалося, що якщо людина прийняла смерть належним чином, то після смерті вона знаходила мир і спокій. Лише уражені прокляттям, злом чи нещастям продовжували блукати після смерті світом живих.

Більшість індіанців мало дуже слабке уявлення про те, що відбувається з душею людини після смерті, навіть якщо смерть була належною та гідною. Багато племен не вірили в потойбічне життя, але більшість вважала, що інший світ є просто казковим місцем, де завжди світить сонце, ліси сповнені тварин, а річки кишать рибою. До появи християнських місіонерів індіанці не мали такого поняття, як пекло, куди людина потрапляє після смерті як покарання.

Господарські ритуали індіанців, пов'язані з анімізмом

Крім ритуалів, пов'язаних із тваринами, в індіанців існували ритуали, пов'язані із сільським господарством та різними сільськогосподарськими культурами, оскільки рослинний світ був такою

ж частиною природи, як і тваринний. Люди зверталися за допомогою до богів на кожному етапі землеробського процесу. Спеціальні ритуали присвячувалися оранню землі, засіванню її насінням, успішному його дозріванню та збиранню врожаю. Особливі ритуали проводилися, щоб викликати дощі, відвести посуху, забезпечити багатий урожай. Кожна основна сільськогосподарська культура мала своє свято: **Свято гарбуза, Свято квасолі, Свято жолудів, Свято полуниці.**

Найважливішим із усіх сільськогосподарських ритуалів було **Свято кукурудзи**, що супроводжувалося **Танцем кукурудзи**. Ось що писав із цього приводу у XVII ст. один францисканський монах, який був очевидцем того, що відбувається: «Якщо ви уважно придивитеся до індіанців, то переконайтеся, що все, що вони говорять і роблять, пов'язане з кукурудзою. Практично вони обожнюють її. Вони проводять стільки часу на кукурудзяних полях, дбаючи про них і здійснюючи численні ритуали, при цьому абсолютно забуваючи про дружин, дітей і взагалі про все на світі, ніби єдиною метою життя для них є вирощування та збирання врожаю кукурудзи».

Святий отець міг спокійно прибрати слово "практично". **Індіанці насправді обожнювали кукурудзу. При зверненні до неї її називали "мати" та "батько". Їй було присвячено цілу низку свят: Свято свіжозібраної кукурудзи, Свято зеленої кукурудзи, Свято молоді кукурудзи, Свято стиглої кукурудзи.** Присутніми на переважній більшості цих свят можуть бути усі охочі; ці заходи є дуже барвистим і яскравим видовищем.

Церемонія свята практично скрізь однакова. Перший день присвячується подяким та славослів'ям, здравницям, церемоніальному викурюванню тютюну та різноманітним релігійним ритуалам. Другий день повністю зайнятий ритуальними танцями; третій – сольними та хоровими співами; а четвертий, останній присвячений різноманітним іграм. Увечері кожного дня проходять бенкети та веселощі; всі куштують страву – **сакоташ**, яка є тушкованим асорті із зеленої кукурудзи, квасолі, гарбуза і свинини, і віддають хвалу і подяку Великому Духу, Володарю Кукурудзи і всього живого.

Якщо Танець Кукурудзи була головним ритуалом землеробських племен, то для мисливців району рівнин головним і обов'язковим ритуалом був **Танець сонця**. Це був дуже видовищний та складний ритуал, що проводився всюди від Манітоби (провінція в Канаді) на півночі до Техасу на півдні.

Дуже часто він не лише тривав чотири дні, але йому ще й передувала чотириденна підготовка. У більшості випадків Танець сонця поєднувалася з Танцем бізона, оскільки саме полювання на бізона було основним джерелом харчування.

Інше ритуальне свято: **бенкет потлатч**, поширений серед індіанців північного заходу. Потлатч був своєрідною війною за максимальний вплив та авторитет, у якій замість звичайної зброї використовувалося майно та матеріальні цінності, що належали племені. Коли якийсь заможний представник племені проводив церемонію з весілля, похорону або іншу таку ж важливу подію, він запрошував усіх родичів, а також недругів, конкурентів та недоброзичливців, щоб вразити їх своєю гостинністю та продемонструвати свої можливості. Слово потлатч спочатку використовувалося в мові індіанців племені чинук, але незабаром поширилося по всьому північному заходу, причому наслідками цього ритуалу часто були руйнування та злидні. У хвалькуватому прагненні продемонструвати свою могутність вожді та інші знати північно-західних племен роздаровували гостям те, що накопичувалося місяцями, а часом роками, хоча дозволити собі подібну марнотратність, з урахуванням реального становища, плем'я не могло. Іноді племена, що ворогують, влаштовували **загальний потлатч**, під час якого за наказом кожного з вождів знищувалося майно і матеріальні цінності племені; програвав той, у кого раніше закінчувалося все майно та цінності. Патлатч приводив до зубожіння родини. З іншого боку, успішно проведений потлатч пам'ятали та розповідали роками, зміцнюючи таким чином авторитет клану або племені, що його організували.

Ритуал ініціації на честь Сонця

Найцікавіше та захоплююче цей ритуал проводився у дакотів, шайенів, манданів та арапахо. Перші три дні відводилися на те, щоб **поставити Стовп Сонця**, від якого проходила стежка Сонця, що вела до Будинку Сонця. В останній день відбувалося дійство, яке можна назвати драматичною постановкою, що чинила величезний психологічний та фізичний вплив як на учасників, так і на глядачів, які за ним спостерігали. Ця фізично болюча процедура полягала у випробуванні чоловіків на здатність терпіти біль, називалася **Окіпа**. Вона не просто показувала ті чи інші епізоди з життя воїна, але демонструвала силу людського духу та прагнення людської душі вирватися на волю з тілесних пут. Вона складалася з чотирьох актів, кожен з яких був присвячений, відповідно, полону воїна, катуванням, яким він піддавався, його перебуванню в полоні та звільненню. Це була повна живих

пристрастей та переживань первісна драматична постановка епічного характеру. Індіанці, що спостерігали за нею, наносили собі порізи, а також колоті і рвані рани; інколи ж відрізали собі пальці.

На початку постановки чоловіки добровільно виявляли бажання взяти в ній участь. Бранців в'яжуть, піддають глузуванням і приниженням, а потім тортурам: їм вганяють загострені дерев'яні кілки під обидві лопатки або в м'язову тканину грудей і спини, причому роблять це якомога жорсткіше і болючіше. Той, хто піддавався тортурам, повинен був мовчати і сміятися в обличчя своїм катам, коли довгі дерев'яні цвяхи заганялися в його тіло.

До кінців цих «цвяхів» були прикріплені шкіряні ремені. Вони перекидалися або через гілки дерев, що стояли поруч зі Стовпом Сонця або Стовпом Бізона, або через балки даху дому Сонця; воїн повисав у повітрі, курчачись і звиваючись; лише на короткий час його опускали вниз, даючи перепочити. У ці моменти до нього підбігали жінки, щоби обтерти кров. Однак і під час цих перепочинків випробування тривало: він повинен був дивитися широко відкритими очима прямо назустріч променям сонця.

У третьому акті «глядачі», що стояли навколо і спостерігали за тим, що відбувалося, починали співати Пісні полону, і дія починала поступово наближатися до кульмінації. Вона наставала в четвертому акті, коли змучена і виснажена людина збирала всі сили, щоб вирватися на свободу з пут. Чоловік, намагаючись витягнути з себе з кілки, що пронизував його тіло, голосно кликав друзів, а також просив свою зброю; він напружував усі сили, доки повністю не звільняв своє тіло від «кілків». Якби він здригнувся і не зміг пройти випробування, то зганьбив би себе. Після завершення заключного акту ритуал Сонця вважався закінченим. Будинок Сонця повністю руйнували, а зі Стовпа Сонця зривали всі прикраси, залишаючи його стояти «голим» до самого основи.

Інші танцювальні ритуали індіанців Рівнин були також сповнені життєвого вогню та енергії. Крім Танцю сонця і Танцю бізона, у них також були Танці ведмедя, орла, шалених псів і танець тих, з кого зняли скальп, яку виконували індіанці пауні. І сьогодні під час щорічних фестивалів індіанської культури в Галлапі та Калгарі можна переконатися в тому, що ритуальні танці у виконанні індіанців Рівнин, як і раніше, залишаються яскравими та барвистими. Костюми виконавців зроблені за допомогою фарби та пір'я, і самі танці так само сповнені краси та життєвої енергії.

Від цих танців контрастно відрізняються традиційні ритуальні танці індіанців пуебло південного заходу, які є дуже серйозними та стриманими. У розташованих тут пуебло проводяться як індіанські, і християнські ритуали і

обряди, причому вони носять спокійний і мирний характер. Виняток становить лише таємна християнська секта «грішники, що каються», яка щороку піддає розп'яттю одного зі своїх членів. Танці індіанців пуебло пронизані тією ж ідеєю, що і танці індіанців Рівнин, – таємничого та незбагненого єднання людей з тваринами та птахами та прагнення людини опанувати над силами природи, але ці ритуальні танці виконуються не в такій несамовитій манері, як на рівнині, стримано. Тут «аполлонівський» початок безперечно переважає над «діонісійським».

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		л	П	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2-й семестр				3-й семестр				
МОДУЛЬ 1. Фольклор та міфологія народів Азії та Америки								
Тема 1. Фольклор та міфологія Стародавньої Індії. Вивчення індійських міфів, легенд та казок в ЗЗСО.	8	2	2	4	7	1		6
Тема 2. Шумеро-аккадський фольклор та міфологія	8	2	2	4	7	1		6
Тема 3. Фольклор та міфологія Стародавнього Єгипту. Вивчення єгипетських міфів та казок в ЗЗСО.	7	2	2	3	7	1		6
Тема 4. Фольклор та міфологія Китаю.	7	2	2	3	7	1		6
Тема 5. Фольклор та міфологія Японії.	8	2	2	4	7	1		6

Тема 6. Фольклор та міфологія народів Центральної та Південної Америки.	7	2	1	4	8	1		7
Тема 7. Фольклор та міфологія народів Північної Америки.	7	2	1	4	8	1		7
Разом за модулем 1	52	14	12	26	51	7		44
МОДУЛЬ 2. Фольклор та міфологія народів Європи та Африки								
Тема 8. Фольклор та міфологія скандинавів. Вивчення скандинавських міфів та легенд в ЗЗСО.	7	2	1	4	7	1		6
Тема 9. Фольклор Німеччини	7	2	1	4	7	1		6
Тема 10. Фольклор та міфологія кельтів та англійців. Вивчення англійських легенд в ЗЗСО.	7	2	2	3	8	1		7
Тема 11. Фольклор та міфологія Давньої Греції. Вивчення міфів Давньої Греції в ЗЗСО.	8	2	2	4	8	1		7
Тема 12. Фольклор та міфологія народів Римської імперії	8	2	2	4	8	1		7
Тема 13. Давньоіранський фольклор та міфологія. Вивчення арабських казок в ЗЗСО.	8	2	2	4	8	1		7
Тема 14. Фольклор та міфологія народів Африки та Океанії	8	2	2	4	8	1		7
Разом за модулем 2	53	14	12	27	54	7		47
Усього годин	105	28	24	53	105	14		91

6. Самостійна робота

Самостійна робота студентів передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих тем, питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, конспектування наукової й навчальної літератури, опрацювання фольклорних текстів. Ефективність самостійної роботи студента викладач виявляє під час перевірки конспектів, презентацій та відображає в загальній оцінці за тему і модуль.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма	Кількість годин заочна форма
1.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія Стародавньої Індії», законспектувати сюжети індійських міфів, казок та легенд.	4	6
2.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Шумеро-аккадський фольклор та міфологія, законспектувати сюжети міфів, казок та легенд».	4	6
3.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія Стародавнього Єгипту, законспектувати сюжети міфів, казок та легенд».	3	6
4.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія Китаю, законспектувати сюжети казок та легенд».	3	6
5.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія Японії, законспектувати сюжети казок, прислів'їв та легенд».	4	6
6.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія народів Центральної та Південної Америки, законспектувати сюжети міфів, казок та легенд».	4	7
7.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія народів Північної Америки, законспектувати сюжети міфів, казок та легенд».	4	7
8.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія скандинавів, законспектувати сюжети скандинавських міфів, казок та легенд».	4	6
9.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор Німеччини, законспектувати сюжети казок та легенд».	4	6
10.	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія кельтів та англійців, законспектувати сюжети казок та легенд».	3	7
11	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія Давньої Греції,	4	7

	законспектувати сюжети грецьких міфів та легенд».		
12	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія народів Римської імперії, законспектувати сюжети міфів та легенд».	4	7
13	Розробити план-конспект уроку на тему: «Давньоіранський фольклор та міфологія, законспектувати сюжети арабських казок».	4	7
14	Розробити план-конспект уроку на тему: «Фольклор та міфологія народів Африки та Океанії, законспектувати сюжети міфів та казок».	4	7
	Разом	53	91

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання призначені для відпрацювання пропущених занять через хворобу здобувача або іншу поважну причину, а також мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти здобувають у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці, формування сталих навичок дослідницької роботи як невід'ємної фахової риси фахівця-філолога.

1. Виконання завдань за матеріалами методичних розробок.
2. Опрацювання наукових праць про специфіку міфів.
3. Написання рефератів / створення презентацій (відповідно до тем, передбачених програмою).

Вимоги до виконання й оформлення індивідуального завдання:

1. Обсяг виконаного завдання – 4-5 сторінок друкованого тексту / 25-30 слайдів презентації;
2. Структура кожного виду робіт (зміст, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо є); список використаної літератури).

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Білецький А. Міфи Далекого Сходу. Київ: «Основи», 2004. 218 с.
2. Бондарук О. Міфи народів світу. Посібник з літератури народів світу для середньої школи. Львів: Просвіта, 1997. 327 с.
3. Босье С. Міфи та легенди народів світу [пер. з фр.]. Київ: Махаон-Україна, 2012. 128 с.
4. Гейман Ніл. Скандинавська міфологія [пер. з англ.]. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2017. 256 с.
5. Голоси Стародавньої Індії / Антологія давньоіндійської літератури. Упорядкування, переклад із санскриту і примітки Павла Ріттера. Київ: Дніпро, 1982. 351 с.
6. Грімм Вільгельм, Якоб. Казки для дітей та родини. / пер. з нім. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 816 с.
7. Давні легенди німецьких земель / Переказ Т. Горбаченко, Л. Олексієнко. Київ: «Країна Мрій», 2005. 96 с.
8. Джукурпа: Старовинні австралійські казки та легенди / пер. з англ. О.Ткачова. Київ: Веселка, 1983. 24 с.
9. Дюркгайм Еміль. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії. Київ: Юніверс, 2002. 424 с.
10. Естес Клариса Пінкола. Жінки, що біжать з вовками. Архетип Дикої жінки у міфах та легендах. / пер. з англ. Н. Валевської. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 528 с.
11. Єгипетські казки і казка про двох братів / Пер. І. Франка // Франко І. Додаткові томи до збір. творів у 50 т. Київ: Наукова думка, 2008. Т. 51. Прозові переклади. 1876–1912. С. 5–31.
12. Єрмановська Г. Міфологія. Харків: Фоліо, 2015. 319 с.
13. Зарубіжна література: Матеріали до вивчення літератур зарубіжного Сходу: Хрестоматія / Упоряд. Л.В. Грицик. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. 689 с.
14. Зарудний Є. О. Усі міфи. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 352 с.
15. Калашник Л. С. Давньокитайська міфологія як засіб родинного виховання. Запоріжжя: Поліграф, 2004. 259 с.
16. Китайські народні казки / Упоряд., вступне слово та переказ з китайської І.К. Чирка. Київ; Веселка, 1991. 159 с.
17. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2002. 590 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-6098.html>.
18. Кун М.А. Легенди та міфи стародавньої Греції. Переклад О.М. Івченко. Київ: Мистецтво, 1996. 472 с. URL:

https://www.ereading.club/bookreader.php/1001527/Kun_Legendi_ta_mifi_st_rodavnoi_Grecii.html

19. Лисюк Н.А. Міфологічний хронотоп: матеріали до курсів Міфологія, Міфологія словянська і світова. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Український фітосоціологічний центр, 2006. 198 с.
20. Міфи Давньої Індії: для ст. шк. віку. / Упоряд., переказ із гінді, післямова С. Наливайка. Київ: Веселка, 1992. 199 с.
21. Міфи народів світу : посібник з літератури народів світу для середньої школи / автор-упорядник О. Бондарук; худож. Т. Москаль і М. Москаль. Львів, 1997. 328 с.
22. Міфологія / Дорохіна Л.М., Макаревич В.М., Широніна О.В. та ін. 3-тє вид., без змін. Київ: ТОВ «Перо», 2010. 96 с.
23. Очі дракона. Казки народів Сходу (японські, китайські, корейські, монгольські та в'єтнамські). Харків: «Фактор», 2024. 416 с.
24. На ріках вавілонських. З найдавнішої літератури Шумеру, Вавілону, Палестини / Упорядник М. Н. Москаленко. Київ: Дніпро, 1991. 398 с.
25. Панчатантра (П'ять кошиків житейської мудрості). Шукасапті (Сімдесят оповідок папуги). Київ: Дніпро, 1988. 383 с.
26. Про міфи та легенди. Ілюстрована енциклопедія для дітей / Укладач Клімов А.А. Харків: Видавництво «Ранок», 2012. 128 с.
27. Руввас та сорок розбійників: арабські казки у записах Агатангела Кримського. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан», 2013. 200 с.
28. Сіро Алегрія. Анаконда і воїн. Казки та легенди індіанців Південної Америки / пер. з іспанської Г. Козаченко. Київ: «Веселка», 1993. 59 с.
29. Тиховська О. Психологічне підґрунтя уявлень про душу у світогляді різних народів. *Матеріали науково-практичної конференції «Становлення майбутнього вчителя-філолога у процесі вивчення регіонального фольклору»*. Умань, 2016. С. 108–114.
30. Тиховська О. Етнопсихологічне підґрунтя космогонічних міфів про створення світу з яйця. *Щорічний науковий збірник Сьомої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ»*. Серія: Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики. Випуск 2016. Мюнхен: Verlag readbox unipress Open Publishing LMU, 2017. С. 796–804.
31. Турунен А. Ознаки добра і зла. Забобони: Історія забобонних звичаїв; пер. з фінськ. І. Малевич. Львів: Видавництво Анетти Антоненко; Київ: Ніка-Центр, 2020. 192 с.

32. Філіп Н. Міфологія. Енциклопедія / пер. з англійської О.І. Зуй. Київ: «Перо», 2006. 160с.
33. Чумарна М. Буття і небуття. Таємниці творення світу: 50 міфів народів світу. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 176 с.
34. Японська література: Хрестоматія. Том I (VII-XIII ст.). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 562 с.
35. Японські народні казки. У трьох томах. Том 1. Кендзо-звितяжець. / Переклад Є. Литвиненко. Київ: Задруга, 2006. 128 с.

Допоміжна література

36. Букрієнко А. Казка як різновид архетипної історії: європейська та японська традиції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література*. 2013. №1 (19). С. 47–50.
37. Гала М. Виховання морально-ціннісних орієнтацій школярів засобами німецької казки. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород: Говерла, 2008. Вип. 15. С. 40–42.
38. Греймас А.Ю. Про богів та людей. / пер. з лит. В. Просцевічуса. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 464 с.
39. Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і андрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання (пер. Г. Кьорян, В. Сахна). Київ: Основи, 2001. 592 с.
40. Казачінер О. С. Казки та казкові історії як інструмент виховання та розвитку дітей / О. С. Казачінер, Ю. Д. Бойчук. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. № 1(19). С. 489–497.
41. Леся Українка. Передмова до перекладів пісень Давнього Єгипту. Ліричні пісні Давнього Єгипту [пер. Лесі Українки]. *Зарубіжна література: Матеріали до вивчення літератур зарубіжного Сходу: Хрестоматія*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. С. 15-21.
42. Лозко Г. Боги і народи. Етносоціальний вимір: курс релігієзнавства. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 624 с.
43. Логвиненко, І. А. Жінка у Стародавньому Єгипті: визначення правового статусу та особливості шлюбно-сімейних відносин / І.А. Логвиненко, Є.С. Логвиненко. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 87-97.
44. Логвиненко І.А., Логвиненко Є.С. Статус жінки на Стародавньому Сході: особливості шлюбно-сімейних відносин у Месопотамії. *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 91–106.
45. Мойсей А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини. Чернівці: ТОВ «Друк Арт», 2008. 320 с.

46. Наумовська Н. Міфологізм японської народної казкової прози легендарного типу. *Літературознавчі студії*. 2013. №37 (2) С. 98–107.
47. Наумовська О. Аїд. *Велика українська енциклопедія. Словник.* / кер. авт. колективу д-р іст. наук, проф. Киридон А.М./ А - Акц. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. 592 с.
48. Наумовська О. Антична міфологія. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/> Антична міфологія.
49. Наумовська О. Божества нижнього світу в слов'янській та тюркській міфологіях (компаративний аспект). *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2012. Вип.37. Ч. I. С. 217-220.
50. Наумовська О. Мотиви блаженного чи пекельного царства мертвих у міфологічних системах різних народів світу. *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 37. Частина 2. С. 89-98.
51. Ребрик, О. Перські народні казки у контексті українських фольклористичних досліджень. *Народознавчі зошити*, 2013. Вип. 5. С. 819-826.
52. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 11. С. 293-298.
53. Солодухов, В. Л. Значення казки в процесі навчання і виховання молодших школярів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія* 2015. Вип. 51 С. 200-210.
54. Тиховська О. Космогонічні міфи у світлі психоаналізу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Ужгород, 2016. Випуск 34. С.112–116.
55. Тиховська О. Психологічне підґрунтя народних уявлень про писанки у світлі світової міфології. *Вісник МДУ. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. Маріуполь, 2018. Вип.16. С. 75–83.
56. Українська міфологія та культурна спадщина: міфологічні уявлення, вірування, обряди, легенди та їхні відлуння у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів / О. А. Кононенко. Харків: Фоліо, 2011. 713 с.
57. Франко І. Вавилонські мотиви і гімни. *Зарубіжна література: Матеріали до вивчення літератур зарубіжного Сходу: Хрестоматія*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. С. 40–55.
58. Худоба Г. Антагоністи в українських та англійських казках. Компаративний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 62. Том 2.

- 59.Цебрій І. Проблема життя і смерті в моральному вихованні майбутніх правителів стародавнього Єгипту. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 63. С.125-132.
- 60.Штіль С. Казкотерапія на заняттях із дітьми з особливими потребами: дошкільний вік. *Дефектолог*. 2009. № Квіт. (№ 4). С. 24-39.
- 61.Романчук С., Гриненко І. Казка як код іншомовної соціокультурної картини світу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019 № 43 том 4. С. 99–102.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Лабораторія фольклористичних досліджень
<http://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/>
2. Наукова електронна бібліотека Національної бібліотеки ім. В. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>
- 3.Сайт Львівської ННБУ ім. В. Стефаника:
<https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/elektronni-resursy1/>
- 4 <https://derevo-kazok.org/>
- 5 https://xn--80aaukc.xn--j1amh/cgi-bin/search_m.pl?tag=%D1%D8%C0&sort=id

9.Перелік питань до заліку

1. Космогонічні та антропогонічні уявлення давніх греків.
2. Міфи про метаморфози - уявлення греків про походження рослинного та тваринного світу, природних явищ (Дафна, Нарцис, Ехо, Адоніс та інші).
3. Грецькі міфи про героїв: подвиги Геракла, Тесея, Персея.
4. Цикли міфів про похід аргонавтів, Троянську війну, подорожі Одисея.
5. Гуманістичне спрямування міфів про Орфея та Еврідіку, Пігмаліона та Галатею, Дедала та Ікара та інших.
6. Божества давньо-германського (кельтського) пантеону та уявлення про Всесвіт.
7. Міфологія скандинавів та германців.
8. Культурні давніх германців.
9. Основні культури в Стародавньому Римі.
10. Основні обряди та ритуали кельтів.
11. Космогонічні та антропогенічні міфи Месопотамії.
12. «Рагнарбок» - вірець своєрідності скандинавської есхатології.
13. Індійські космогонічні міфи (про створення світу Брахмою, міф про Пурушу).
14. Китайські космогонічні міфи (про богиню Нюйву, Пань-Гу, Хунь-Дуня, Інь та Янь).
15. Китайські міфи про відродження людства після потопу (діти Фусі і Нюйва).
16. Міфи про богиню Нюйву (порятунок людства від загибелі)
17. Міфи про Нюйву – покровителька шлюбу, весняні ритуали.
18. Японські космогонічні міфи (створення світу Ідзанаки та Ідзанами, породження ворожнечі між ними).
19. Єгипетські міфи про богів Ра («Боротьба Ра з Апопом», шлях сонця), Осіріса (вбивство та воскресіння) та Гора.
20. Єгипетські міфи про створення світу та перших людей.
21. Пантеон давньоєгипетських богів: Ра - верховний бог Сонця, Амон, Осіріс, Анубіс, Гор, Ізіда, Нут, Тот, Пахт, Пта, Ехнатон та інші.
22. Теогонічні міфи (про Осіріса та Сета, Гора, Ісиду, Ра).
23. Боги - тварини та священні тварини і рослини. Бик Апіс. Єгипетські фараони - сини Амона.
24. Заупокійний культ єгиптян. Міфи про Осіріса, підземне царство, культ мертвих, воскресіння та душу. "Книга мертвих".

25. Міфологізм індійських вед, уявлення про богів і Всесвіт.
26. Специфіка космогонічних міфів індіанців Північної Америки.
27. Міфи про Небесну Жінку та братів-близнюків індіанців Північної Америки.
28. Антропогенічні міфи індіанців Північної Америки.
29. Міфи індіанців Північної Америки про птаха Грому.
30. Міфи індіанців Північної Америки про тотемів (ведмідь Грізлі і донька Духа Неба).
31. Космогонічні міфи про виникнення світу внаслідок жертвоприношення.
32. Специфіка індійської міфології: боги та герої.
33. Міфологізм індійських вед, уявлення про богів та Всесвіт.
34. Індійські космогонічні міфи (про створення світу Брахмою, міф про Пурушу).
35. Китайські космогонічні міфи (про богиню Нюйву, Пань-Гу, Хунь-Дуня, Інь та Янь).
36. Китайські космогонічні міфи про Пань-Гу та Хунь-Дуня.
37. Китайські космогонічні міфи Інь та Янь.
38. Китайські міфи про відродження людства після потопу (Фусі і Нюйва).
39. Космогонічні міфи Японії. Специфіка образів богів-камі.
40. Міфи, що перегукуються з казковими сюжетами (подорож у пекло Ідзанаки та його втеча).
41. Образи тварин в японських міфах.
42. Міфи про богиню Аматерасу, бога Сусаноо та інших,
43. Вплив особливостей буття скандинавів на уявлення про походження богів, світу, людей. (Мідгард - світ людей. Утгард - світ велетів, чудовиськ, хаосу. Асгард - помешкання богів-асів. Ніфльхейм - підземне царство мертвих.
44. Уявлення про райдужний міст, світ ельфів та гномів, світову змію Йормундгад.
45. Міфи про Одіна та його оточення, Локі як втілення підступності, чвар, руйнування. Відображення міфології в піснях "Едди".
46. Міфи шумерів про утворення землі, моря, рік, гір, про створення людини.
47. Небесна держава Ігігів, пантеон верховних богів шумерського племінного союзу.
48. Міфи про Гільгамеша.
49. Бог-заступник Вавилону – Мардук, його пригоди разом із Енкіду.
50. Іштар - головне жіноче божество Вавилону, вороги богині.
51. Боги індіанців Мексики.

52. Космогонічні міфи індіанців Південної Америки (про появу сонця і місяця, зміну дня і ночі внаслідок жертвоприношення богів).
53. Різні іпостасі "Богині з косами", маїс у міфах індіанців.
54. Міфи про Сіпактлі, суперництво Кецалькоатля і Тескатліпоки.
55. Поклоніння верховній парі Вогню і Землі у міфах індіанців.
56. Зловісна релігія ацтеків, жертвоприношення богам. Кецалькоатль і Кортес.
57. Міфи і релігія індіанців майя.
58. Міфи та легенди інків.
59. Міф індіанців про те, чому люди стали смертними.
60. Становлення та специфіка давньоіранської міфології.
61. Міфи іранців про створення світу (протистояння Ахурамазди та Анхра-Майнью) та перших людей.
62. Уявлення іранців про три віки життя людства, трьох Спасителів та гріхопадіння людей.
63. Божества давньоіранського пантеону.
64. «Авеста»: структура та зміст.
65. Казки Давнього Ірану, специфіка сюжетів та поетика.
66. Японські казки, тематичні групи, сюжети.
67. Індійські казки та легенди, основні сюжети..
68. Африканські та австралійські казки, основні сюжети.
69. Скандинавські казки та легенди, основні сюжети.
70. Американські казки, система персонажів, основні сюжети.